

Telle full schone die in frummen dylt
 D'over thout in Marter on our fymmer frill
 D'offen Nader Die arce heb auch D'landung
 D'wider D'offen wend D'landung in ley,
 Auf der verheben arcey ansonne hat
 Famer die rote lank alth hat
 Da die lank auch D'offen behoren die
 D'ylt: (D'handiger 90) in wener lylt.

Alles in her grunden in her grunden
 Das her thout ansonne heb ben in
 Die lank ansonne heb ben in 1 2 4 6 8.

Milan Krajniak

**ÚSPEŠNÍ
POLITICI
SLOVENSKÝCH
DEJÍN**

OBSAH

Knieža Rastislav	11
Sv. Štefan: Zakladateľ Uhorska	15
Náš kráľ Karol Róbert a rytier magister Donč	19
Žigmund Luxemburský: Náš prvý európsky líder	25
Ján Jiskra z Brandýsa a kráľ Matej Korvín.....	31
Juraj Thurzo: Roduverný uhorský palatín	37
Barón Tomáš Bosniak a palatín Fraňo Vešeláni	41
Osvietená diktátorka Mária Terézia	47
Otec slovenčiny Ľudovít Štúr	51
Muži rokov šesťdesiatych: Moyzes, Daxner a Francisci	57

Prvý slovenský premiér Milan Hodža, VPSN.....	63
Najväčší líder slovenského národa Andrej Hlinka, VPSN	69
Veliteľ Sibíri generál Milan Rastislav Štefánik, VPSN.....	75
Karol Sidor: Muž, ktorý povedal Hitlerovi NIE.....	81
Generál Ján Golian: Vojak, ktorý zmenil smer našich dejín.....	87
Vladimír Jukl a Silvester Krčméry: Generáli tajnej cirkvi	93
Alexander Dubček: Ľudskosť a nádej	99
Záver.....	103

ÚVOD

Miniseriál „Úspešní politici slovenských dejín“ vychádzal na pokračovanie v internetovom magazíne inzine.sk v roku 2002. Chcem sa preto poďakovať vtedajšej šéfredaktorky inzinu Elene Akácsovej, že ma k napísaniu týchto textov vyzvala.

Pre potreby knižného vydania som sa kapitolky o úspešných politikoch našich dejín snažil len minimálne upraviť. Doplnil som štyri ďalšie osobnosti – Sv. Štefana, Žigmunda Luxemburského, Juraja Thurza a na záver Alexandra Dubčeka. Knižné vydanie „Úspešných politikov“ by mohlo slúžiť ako inšpirácia pre čitateľa, ktorý nevníma naše dejiny ako dejiny vzdychov pod tisícročným útlakom. Dejiny Slovenska sú plnohodnotnými dejinami. Problém malého historického sebavedomia Slovákov nespočíva v kvalite našich dejín ale v našom vnímaní vlastnej minulosti.

Ak rekapitulujeme dvadsiate storočie, pre Slovensko bolo takpovediac výhrou v lotérii. Ako hovorí Ján Čarnogurský, keby niekto pred sto rokmi urobil „politickú“ leteckú snímku Strednej Európy, Slovensko by na nej nenašiel. Keby sme urobili podobnú snímku dnes, Slovensko hrá v Strednej

Európe rovnakú ligu ako Česi, Rakúšania či Maďari. Poliakov nechajme na chvíľu bokom, pretože už z hľadiska počtu obyvateľov sa s nimi ostatné stredoeurópske štáty nemôžu veľmi porovnávať. Rakúšania však boli pred sto rokmi veľmocou, ktorá z časti ovládala aj Poliakov a dnes sú jednými z mnohých. Maďari pred sto rokmi ovládali karpatskú kotlinu, dnes v kríze hľadajú víziu vlastnej budúcnosti. Maďari riešia problém, ako vtesnať vedomie vlastnej historickej veľkosti do tak malých hraníc. Aj tak sú na tom pravdepodobne lepšie ako Rakúšania, ktorí symbol vlastnej veľkosti – Habsburgovcov – z vedomia vlastných dejín po roku 1918 vytesnili. Česi sa v roku 1918 stali regionálnou veľmocou, nedokázali však túto rolu ustáť a postupne stratili vplyv nad Podkarpatským Ruskom a nad Slovenskom. Slovensko a Slováci sú z takéhoto uhla pohľadu stredoeurópskym víťazom dvadsiateho storočia.

Hranice v Strednej Európe sa v dejinách menili príliš často na to, aby sme práve dnešné usporiadanie Strednej Európy považovali za konečné. Dejiny Strednej Európy boli vždy plné výhier a prehíer, víťazov a porazených. My, dnešní obyvatelia územia Veľkej Moravy, Nitrianskeho údelného kniežatstva, kráľovského Uhorska, dnes nazývaného Slovensko, potrebujeme obrazne povedané zapustiť korene do vlastnej zeme. Potrebujeme prijať naše dejiny, aby sme získali stabilitu a zdroj vedomia o úlohe našej vlasti v 21. storočí.

V povedomí časti slovenskej elity sa žiaľ udomácnil ako fakt nebezpečný mýtus: Slováci nemali vo svojej histórii žiadne úspešné politické osobnosti, naše politické dejiny sa začínajú prinajlepšom v polovici 19. storočia, a aj odvtedy až do súčasnosti boli všetci naši politici väčšinou amatérski niktoši. Ak sa nepokúsime tento mýtus vykoreniť, hrozí nám, že sa

budeme ako národ zbytočne podceňovať. Z podceňovania seba samých vyplýva aj dnešná nízka sebadôvera našich politických elít. V súčasnosti nie sme schopní robiť sami vlastné rozhodnutia a niešť za ne zodpovednosť. Ako mnohokrát v histórii, aj dnes sa spoliehame stále na niekoho zvonku, kto za nás vyrieši naše problémy. Kedysi časť našich elít odvodzovala svoju autoritu od Budapešti, neskôr od Prahy, Berlína či Moskvy. Dnes riešenie problémov Slovenska veľká časť našej elity očakáva od Bruselu.

Publikácia „Úspešní politici našich dejín“ je určená pre ľudí, ktorí vnímajú Slovensko ako subjekt vlastných dejín. Sami sme zodpovední za vlastný osud. Naše problémy však nikto nevyrieši za nás. Musíme sa spoliehať na vlastné sily. V nasledujúcich kapitolách sa pokúsím niekoľkými príkladmi preukázať, že naši predkovia boli často šikovní a vo svojom období aj úspešní politici. U každého z nich sa pokúsím pomenovať aspoň jeden výrazný čin – nie ich reči, ktorý podľa môjho subjektívneho názoru pozitívne ovplyvnil naše dejiny.

KNIEŽA RASTISLAV

Nech ma čitateľ nepodozrieva z preskakovania vatier, ale ako prvú úspešnú politickú osobnosť som si vybral človeka z obdobia Veľkej Moravy – knieža Rastislava. Skúsme si predstaviť vtedajšiu situáciu v Európe. Rastislav bol dosadený na trón relatívne malého a slabého Veľkomoravského kniežatstva v roku 846 ako vazal Východofranskej ríše. Tá ohrozovala jeho štát z juhozápadu. Bola hospodársky aj politicky oveľa silnejšia ako Moravia. Rastislav sa však rozhodol, že sa pokúsi získať nezávislosť svojho štátu od Frankov. Na to potreboval takpovediac politické uznanie Veľkej Moravy. Politické uznanie v tom čase udeľoval pápež. Ak by vyslal na územie Veľkej Moravy svojho arcibiskupa a vyčlenil by Veľkú Moravu spod právomoci franských biskupov, znamenalo by to fakticky uznanie nového štátu. Rastislav na dosiahnutie svojho cieľa rozohral na vtedajšie časy pomerne šikovnú geopolitickú hru.

Najskôr poslal v roku 861 svojich vyslancov k pápežovi Mikulášovi I. do Ríma so žiadosťou, aby pápež vyslal na Veľkú Moravu misionárov ovládajúcich slovanský jazyk. Jeho požiadavky však boli odmietnuté a Veľká Morava zostala pod cirkevnou správou franských biskupov. Vtedy Rastislav prvýkrát v histórii použil poučku, ktorú poznáme aj z nedávnych čias: Ak nás neprijmú na Západe, obrátíme sa na Východ. V roku 862 sa s tou istou požiadavkou Rastislav obrátil na byzantského cisára Michala III. Prečo by byzantský cisár nevyužil príležitosť zahrať si geopolitickú hru v strednej Európe a neposilniť svoj vplyv v tomto regióne? A tak poslal v roku 863 na Veľkú Moravu známe postavy našej histórie, sv. Cyrila a sv. Metoda. Príchod oboch vierozvestov a ich činnosť narušovala pôsobenie franských kňazov na Veľkej Morave – Ras-

tislav už od nich nebol závislý. Sv. Cyril a sv. Metod priniesli na naše územie slovanské písmo – hlaholiku a niektoré liturgické texty preložili do staroslovienčiny. Vyjednávacia pozícia Rastislava a Veľkej Moravy sa teda veľmi zlepšila. Preto v roku 867 odišli sv. Cyril a sv. Metod do Ríma, aby dosiahli uznanie staroslovienčiny ako štvrtého liturgického jazyka – popri dovtedy výlučne používanej hebrejčine, gréčtine a latinčine. Na Vianoce roku 867 pápež Hadrián II. schválil bohoslužobné preklady do staroslovienčiny a na znak súhlasu ich položili na oltár baziliky Santa Maria Maggiore v Ríme. Sv. Cyril v roku 869 v Ríme zomiera. V roku 870 bol sv. Metod vysvätený za misijného arcibiskupa pre oblasť Panónie a Veľkej Moravy a vracia sa na Veľkú Moravu. Tá sa medzičasom ubránila v roku 869 útoku Frankov a v roku 870 po príchode arcibiskupa Metoda bol Rastislav aj v dobrom zahraničnopolitickom postavení. Rastislavova geopolitická hra sa teda v roku 870 úspešne zavŕšila.

A práve vtedy, keď Rastislav pre Veľkú Moravu „uhral“ veľký vojenský aj diplomatický úspech, prišla zrada. Rastislavov synovec Svätopluk uznal zvrchovanosť Východofranskej ríše a vydal Rastislava do rúk Frankom. Tí ho odsúdili, oslepili a uväznili. Arcibiskupa Metoda zajali franskí biskupi a uvrhli do väzenia. V roku 871 Frankovia potom zajali aj samotného Svätopluka. Moravia povstala proti Frankom a za panovníka si zvolili kňaza Slavomíra. Proti povstaniu poslali Frankovia výpravu vedenú čerstvo omilosteným Svätoplukom. Ten však zradil aj Frankov a pridal sa na stranu povstalcov. Povstalci potom porazili franské vojská. Svätopluk sa tak vďaka dvojitaj zrade stal panovníkom Veľkej Moravy. Rozšíril jej vplyv a dosiahol jej úplné medzinárodné uznanie. Mohol to však

dosiahnuť iba vďaka šikovnej politike svojho strýka Rastislava, ktorý kvôli nemu zahynul opustený a slepý v neznámom franskom väzení. Zrejme sa nikdy nedozvedel, že jeho šikovná geopolitická hra bola úspešná a Veľká Morava sa jeho zásluhou stala až do príchodu Maďarov regionálnou veľmocou.

SV. ŠTEFAN: ZAKLADATEĽ UHORSKA

Maďari prišli do Karpatskej kotliny ako bojovný kočovný národ. Po viacerých bitkách sa im podarilo začiatkom roka 907 definitívne poraziť veľkomoravského panovníka Mojmíra II., a tým rozvrátiť ústrednú moc Veľkej Moravy. V troch bitkách pri Bratislave v lete 907 bojoval na strane Bavorov proti Maďarom aj brat Mojmíra II., bývalé Nitrianske knieža Svätopluk II. Ak by Bavori spolu so Svätoplukom II. pri Bratislave Maďarov porazili, Veľká Morava by pravdepodobne pokračovala ďalej. Síce ako vazalský štát Frankov, ale také postavenie mali potom dlhú dobu aj Česi, ktorých štátnosť prežila dlhé stáročia.

Maďari však pri Bratislave zvíťazili a pokračovali vo výbojoch ďalej na západ. Na území Slovenska žili ďalej veľkomoravské šľachtické rody, ktoré si aj po páde Veľkej Moravy udržali kresťanstvo a usadený spôsob života. Keď boli Maďari na rieke Lech v roku 955 definitívne porazení, stiahli sa naspäť do Karpatskej kotliny. Nastali desiatky rokov prechodného obdobia, kedy sa Maďari museli učiť usadenému spôsobu života a medzi ich náčelníkmi prebiehal boj o moc. Koncom prvého tisícročia sa podarilo Gejzovi zjednotiť staromaďarské kmene pod svojou vládou. Gejza sídlil v dnešnom Ostrihome.

V roku 995 poslal Gejza svojho syna Vajka do Nitry, aby vládol Nitrianskemu kniežatstvu. Meno Vajko má dve verzie svojho významu. Jedna verzia hovorí o tom, že pochádza z turkického „bay“, čo znamená pán, hrdina. Druhá verzia hovorí o tom, že Vajk je skrátené slovanské meno Viačeslav. Grécka podoba Viačeslava znie Stefanos, a práve meno Štefan si vybral Vajk pri krste. Gejza zomrel v roku 997 vo svojom sídle v Ostrihome. Krátko pred smrťou boli spolu so svojim synom pokrstení. Pramene hovoria o tom, že ich pravdepo-

dobne pokrstil sv. Vojtech. Štefan sa stal presvedčeným kresťanom už pred svojim krstom. Pravdepodobne pod vplyvom svojej bavorskej kresťanskej manželky a pod vplyvom kresťanského prostredia v Nitre.

Po Gejzovej smrti sa proti Štefanovi vzbúрили zadunajské pohanské kniežatá. Štefan sa presunul do Nitry a oprel sa o hlavy slovanských šľachtických rodov Hunta a Poznana. Práve oni dvaja pasovali Štefana za rytiera. Štefan nechal pri Bíni na Hrone postaviť opevnený vojenský tábor, ktorý mal na tú dobu ohromnú rozlohu - viac ako milión metrov štvorcových, čiže približne kilometer krát kilometer. Aj vďaka Poznánovi a Huntovi sa mu nakoniec podarilo dostať vzbúrené pohanské kniežatá pod kontrolu. Velenie nad Štefanovou hlavnou vojenskou základňou odovzdal Huntovmu synovi Bíňovi, podľa ktorého sa dnes toto sídlo volá.

Po skonsolidovaní situácie bol na Vianoce roku 1 000 Štefan korunovaný za kráľa nového štátu. Svoje prvé mince nechal raziť v Bratislave. Bol osvieteným panovníkom. Zaviedol v štáte systém komitátov - hradov, ktoré boli správnymi centrami. Niektoré pramene uvádzajú, že takéto organizačné členenie prevzal z Nitrianskeho kniežatstva, kde takýto systém fungoval ešte v časoch Veľkej Moravy.

Štefan bol presvedčený christianizátor. Podporoval kláštory, osobitne benediktínsky na Zobore. Nariadil vybudovať pre každých desať osád jeden kostol, ktorého zariadenie vždy odfinancoval. Za vlády Štefana I. bolo zriadených niekoľko nových biskupstiev a upevnila sa príslušnosť Slovenska ku kresťanskej civilizácii.

Jazykovú pestrosť svojho kráľovstva si Štefan dobre uvedomoval, a preto ako úradnú reč zaviedol latinčinu. Svojmu synovi Imrichovi radil: „Veď kráľovstvo jediného jazyka a jediného mravu je slabé a krehké. ... Keby si sa totiž usiloval rozboriť to, čo som ja vybudoval, alebo zmenšiť to, čo som ja zhromaždil, tvoje kráľovstvo iste utrpí veľkú škodu“. Pokým sa jeho nasledovníci riadili touto radou, Uhorsku a aj nám Slovákom sa darilo. Keď Maďari v 19. storočí túto radu zakladateľa Uhorska prestali rešpektovať, do sto rokov Uhorsko zaniklo.

Štefan I. mal aj ďalšiu vlastnosť veľkého štátnika – rozhodol sa odísť z funkcie na vrchole svojej moci. Vtedy ho však stretla najväčšia životná tragédia – následník trónu, jeho jediný syn Imrich, niekoľko dní pred svojou korunováciou zomrel na následky zranenia pri poľovačke. Štefan I. potom prežil posledné roky svojho života v smútku a v modlitbách. Ale jeho kráľovstvo prežilo ešte deväť storočí.

NÁŠ KRÁĽ KAROL RÓBERT A RYTIER MAGISTER DONČ

V roku 1301 umrel uhorský kráľ Ondrej III. Arpádovská dynastia tým vymrela po meči. Možno to čitateľa prekvapí, ale Ondrej III. bol, okrem Mateja Korvína v 15. storočí, posledným uhorským kráľom maďarskej národnosti. Až do roku 1918 sa potom na uhorskom tróne striedali dvaja Francúzi a jedna Francúzka, Luxemburčan, dvaja Poliaci a veľa Nemcov. Karol Robert, Žigmund Luxemburský, Jagelovci či Habsburgovci boli práve tak našimi kráľmi, ako kráľmi Rumunov, Chorvátov, Nemcov, či Maďarov. Tento úvod som považoval za potrebný na vysvetlenie slov „naš kráľ“ v titulku príspevku.

Smrťou Ondreja III. začalo v Uhorsku dvadsaťročné obdobie anarchie a občianskych vojen. Uhorská šľachta medzi sebou dlho bojovala o to, kto má byť Ondrejovým nástupcom. Najvplyvnejším uhorským magnátom bol Matúš Čák Trenčiansky – pôvodom sedmohradský Rumun. Ten presadzoval na uhorský trón syna českého kráľa Václava II. – Václava III. Uchádzačom o trón bol neskôr aj bavorský vojvoda Oto III. V roku 1307 však vyhral nástupnícke boje Karol Robert z Anjou, ktorý bol v rokoch 1308 a 1310 s podporou pápeža korunovaný za uhorského kráľa. Nemal ale podporu najmocnejšieho magnáta – Matúša Čáka, ktorý ovládal Slovensko a správal sa ako jeho nezávislý panovník. Karol Robert z Anjou ho preto v roku 1310 zbavil hodnosti palatína – akéhosi vtedajšieho predsedu vlády.

V našej národnej mytológii vystupuje Matúš Čák ako pozitívna postava, dokonca ako akýsi slovenský minikráľ. V skutočnosti to bol gauner a výpalník. Zabával sa okrem iného tým, že plienil kláštory a mestá, ktoré neboli na jeho strane. Bol preto niekoľkokrát exkomunikovaný z cirkvi, čo bol naj-

ťažší trest, aký mohol vtedy politika postretnúť. Matúš Čák ťažil z anarchie, ktorá vládla v Uhorsku. Vyhovovalo mu, že Uhorsko počas nástupníckych vojen nebolo „právnym štátom“, pretože mu to ako silnému umožňovalo robiť si, čo len chcel. Aj po korunovácii Karola Roberta sa preto snažil udržať obdobie anarchie čo najdlhšie. Karol Robert sa, naopak, snažil obnoviť v krajine poriadok a nastoliť normálne – mierové pomery.

V roku 1312 sa odohrala známa bitka pri Rozhanovciach, v ktorej šľachtický rod Omodejovcov podporovaný Matúšom Čákom utrpel rozhodujúcu strategickú porážku od vojsk Karola Roberta. V učebniciach dejepisu sme sa učili, aká to bola škoda, že posily Matúša Čáka dorazili do Rozhanoviec neskoro. Chvalabohu, že prišli neskoro! Po bitke v Rozhanovciach sa totiž postupne Karolovi Robertovi darilo konsolidovať pomery v krajine. V tejto bitke bojoval na kráľovej strane rytier magister Donč, ktorý bol slovenského pôvodu. Donč sa stal v roku 1313 zvolenským veľžupanom. V rokoch 1313 až 1321 sa Dončovi podarilo postupne zmenšovať územie pod kontrolou Matúša Čáka a po jeho smrti v roku 1321 nastal v Uhorsku a najmä na Slovensku konečne pokoj a poriadok.

V nasledujúcich dvadsiatich rokoch sa mohol Karol Robert konečne venovať rozvoju krajiny. Uhorsko pod jeho vedením sa stalo jednou z najprosperujúcejších krajín Európy. Najpriemyselnejšou časťou Uhorska sa stalo Slovensko. V konsolidácii krajiny Karolovi Robertovi výrazne napomáhal rytier Donč, ktorý bol iniciátorom väčšiny kráľových reforiem týkajúcich sa Slovenska. Donč podporoval rozvoj baníctva a miest. Zakladal nové mestecká a osady. Obyvateľov Kremnice, Martina, Slovenskej Lupče a Ružomberka dokonca oslobodil od poddanských

povinností. Rytier Donč bol aj významným mecenášom, postavil 8 kostolov v slovenských obciach a minimálne 13 kostolov (napríklad v Martine a B. Bystrici) nechal prestavať vo vtedy modernom gotickom štýle. O vplyve rytiera Donča na udalosti vo vtedajšom Uhorsku svedčí aj fakt, že ho Karol Robert v roku 1323 poveril vedením uhorskej delegácie u pápeža. Funkciu zvolenského veľžupana s právomocou aj nad Liptovom, Oravou a Turcom zastával Donč až do roku 1337. Potom bol až do svojej smrti (asi 1349) komárňanským županom.

Karol Robert tromi banskými zákonmi umožnil neuveriteľný rozvoj tohto odvetvia na Slovensku. Zaviedol novú zlatú menu - kremnické zlaté dukáty, ktoré boli po florentských dukátoch najrešpektovanejšou menou vtedajšej Európy. V roku 1335 usporiadal vo Visegráde summit troch kráľov - uhorského Karola Roberta, poľského Kazimíra Veľkého a českého Jána Luxemburského. Ako inšpirácia týmto summitom sa po roku 1389 vytvorila tzv. V3, neskôr V4 tvorená Českom, Maďarskom, Poľskom a Slovenskom. Po spomínanom Visegrádskom summite v roku 1335 nastal v Strednej Európe nebývalý rozvoj obchodu, z ktorého profitovalo najmä Slovensko - obchodné cesty nemeckých a českých kupcov do Uhorska viedli potom najmä cez Slovensko. Karol Robert im totiž udelil „daňové prázdniny“, a tak bolo pre nich výhodnejšie opustiť tradičné obchodné cesty smerujúce cez Viedeň.

V roku 1300, keď sa Karol Robert pokúsil o svoju prvú korunováciu za uhorského kráľa, prichádzal do zbedačenej krajiny rozvrátenej anarchiou. Keď v roku 1342 umrel, jeho nástupca Ľudovít Veľký nastupoval na trón prosperujúcej a medzinárodne rešpektovanej krajiny. Vďaka Karolovi Ro-

bertovi zažilo Uhorsko a najmä Slovensko v štrnástom storočí svoj „zlatý stredoveký vek“, ktorý trval až do smrti Ľudovíta Veľkého v roku 1382. O náklonnosti Anjuovcov k Slovákom svedčí aj fakt, že v roku 1381 udelil Ľudovít Veľký žilinským Slovákom privilégium, podľa ktorého mali Slováci a Nemci v Žiline paritné zastúpenie v mestskej rade. Žilinský richtár sa volil striedavo z Nemcov a Slovákov.

Na základe vyššie uvedeného si dovoľujem čitateľovi navrhnúť, aby sme z „tisícročného útlaku Slovákov v Uhorsku“ odpočítali štrnásť storočie a do budúcnosti používali tvrdenie o maximálne „deväťstoročnom útlaku Slovákov v Maďarsku“. Alebo, viete čo, nepoužívajme už tú historickú hlúposť o stáročnom útlaku Slovákov v Uhorsku vôbec. Je síce vhodné na dokazovanie toho, že nám Maďari stáročia krivdili. Súčasne nám však nepravdivo podsúva, že sme my Slováci neschopní úbožiaci, ktorí si nechali tisíc rokov krivdiť a nedokázali sme proti tomu nič urobiť. Nie je to pravda. Uhorsko bolo v stredoveku našou vlasťou a Slovákom sa v nej minimálne v štrnástom storočí darilo.

**ŽIGMUND
LUXEMBURSKÝ:
NÁŠ PRVÝ
EURÓPSKY LÍDER**

Život Žigmunda Luxemburského bol dlhý a dobrodružný. Napriek tomu, že bol synom cisára, nič nedostal zadarmo. Všetko, čím sa v živote stal, si musel vybojovať.

Česi považujú za svojho najväčšieho panovníka v histórii Karola IV. Tento veľký český kráľ a nemecký cisár urobil v štrnástom storočí z Prahy svetovú metropolu. Karol IV. mal dvoch synov – prvorodeného Václava a mladšieho Žigmunda. Po jeho smrti spadlo Václavovi do lona obrovské mocnárstvo. Václav bol však neschopný a postupne o všetko prišiel.

Karol IV. si na konci svojho života uvedomoval, že mladší Žigmund je priam predurčený na vládnutie, ale vtedajšia tradícia mu neumožňovala Václava obísť. Preto sa Karol IV. snažil Žigmunda zabezpečiť tým, že mu dohodol sobáš s Máriou, dcérou poľského a uhorského kráľa. K zásnubám došlo až po smrti Karola IV., v roku 1379. Žigmund mal vtedy 11 rokov a Mária iba 8.

V roku 1382 však uhorský a poľský kráľ Ľudovít zomrel a jeho manželka sa rozhodla pre svoju dcéru najsť iného ženícha. Ak by sa Mária naozaj vydala za iného, Žigmund by sa ocitol bez akéhokoľvek vplyvu. V lete roku 1385 preto vsadil všetko na jednu kartu, založil všetok svoj majetok za úver a s takto financovaným vojskom vtrhol do Uhorska. Podarilo sa mu obsadiť Bratislavskú a Nitriansku stolicu a na jeseň si vynútil si sobáš s Máriou. Medzičasom sa však v Chorvátsku vylodil Karol Malý z Anjou, aby prišiel prevziať uvoľnený uhorskú trón. Žigmund sa preto stiahol do Česka, aby naverboval viac vojakov.

V decembri 1385 vtiahol Karol Malý do Budína a nechal sa korunovať za uhorského kráľa. O necelé dva mesiace ho síce zavraždili, ale Žigmund musel s jeho prívržencami bojovať

ešte dva roky, kým ho v marchi 1387 korunovali za uhorského kráľa. Mal iba devätnásť rokov. Vtedy ešte nevedel, že bude vládnuť 50 rokov a počas celej svojej vlády bude musieť za ochranu svojich záujmov bojovať.

Žigmundovi sa napriek neustálym ťažkostiam (v istom období ho dokonca uväznila vlastná šľachta) darilo postupne rozširovať svoj vplyv. V roku 1411 bol zvolený za rímskeho kráľa. V roku 1419 sa stal sliezskym vojvodom a lužickým markgrófom. V roku 1420 bol korunovaný za českého kráľa, aj keď až do roku 1436 musel o Česko bojovať s husitmi. V roku 1431 sa stal lombardským kráľom a v roku 1433 bol korunovaný za rímskeho cisára.

V politike dosiahol všetko, čo sa v jeho dobe dalo. Ale napriek tomu sa mu nepodarilo dosiahnuť to, čo považoval pre seba za hlavnú úlohu – poraziť Turkov. Prehral obe veľké bitky, v ktorých bojoval ako križiak proti pohanom, v roku 1392 aj v roku 1396. Po porážke pri Nikopoli v roku 1396 si ledva zachránil vlastný život. V roku 1408 založil Žigmund vlastný rytiersky rád, ktorého hlavnou náplňou malo byť združovanie vplyvných ľudí za účelom boja s Turkami. Ale ani po založení tohto „Dračieho rádu“ sa mu nepodarilo dosiahnuť veľké víťazstvo nad Turkami. Počas celého svojho života sa mu však úspešne darilo brániť našu južnú hranicu. Aj vďaka Žigmundovi sa oddialil vpád Turkov do Uhorska približne o sto rokov.

Vďaka Dračiemu rádu sa dodnes uchovala tradícia pripínať na hrud' významných osobností vyznamenania – rády. Táto tradícia vznikla preto, lebo členovia Dračieho rádu mali povinnosť neustále nosiť odznak draka verejne na svojom oblečení pri srdci. Žigmund členstvo v ráde udeľoval – čiže

prepožičiaval rádové odznaky – významným európskym panovníkom. V tom čase nosili odznak draka napríklad poľský, dánsky alebo aragónsky kráľ.

Najväčším majstrovským kúskom Žigmundovej medzinárodnej politiky bol Kostnický koncil, ktorý sa na Žigmundov popud konal v rokoch 1414 až 1418. U nás je tento koncil známy upálením Jána Husa. Žigmund však nezvolal koncil kvôli Husovmu učeniu a ani nespôsobil jeho smrť. Chcel vyriešiť problém, že v tom čase mala cirkev troch pápežov súčasne.

V roku 1409 sa kardináli rozhodli vyriešiť dovtedajšiu storočnú schizmu tým, že odvolali oboch dovtedajších pápežov – rímskeho Gregora XII. a avignonského Benedikta XIII. Namiesto nich zvolili za pápeža Alexandra V. Tým sa však problém nevyriešil, pretože obaja dovtedajší pápeži odmietli toto rozhodnutie kardinálov rešpektovať. Po rýchlej smrti Alexandra V. a zvolení Jána XXIII. zvaného „pirát“ mala Cirkev namiesto dvoch pápežov troch.

Vďaka neúnavnej Žigmundovej snahe zvolal Ján XXIII. Kostnický koncil a ten rozhodol, že by mali všetci traja pápeži abdikovať. Gregor toto rozhodnutie akceptoval. Ján XXIII. sa pokúsil ujsť ale Žigmundovi vojaci ho chytili a zavreli do toho istého väzenia ako predtým Husa. V roku 1417 bol zosadený aj tretí dovtedajší pápež Benedikt. Koncil potom zvolil za jediného pápeža Martina V., čím bola storočná pápežská schizma ukončená. Žigmund teda vošiel do dejín ako zjednotiteľ kresťanstva.

Uhorsko bolo za Žigmunda prosperujúcou krajinou. Aj vďaka jeho hospodárskej sile dokázal Žigmund financovať svoje vojny po celej Európe. Podporoval mestá, a tým rozvíjal

obchod. V roku 1405 posilnil mestské práva, zaručil slobodný pohyb domácich mešťanov po krajine a zvýhodnil ich pred cudzími kupcami. Zároveň mešťanom zaručil právo súdu pred vlastnými sudcami.

Žigmund si veľmi oblúbil Bratislavu. Určil ju za hlavné mesto Uhorska, často v nej pobýval, zvolával do nej uhorský snem a za jeho vlády zažilo naše hlavné mesto veľký rozkvet. Žigmund bol našim jediným cisárom, ktorý za svoje hlavné sídlo považoval Bratislavu.

JÁN JISKRA Z BRANDÝSA A KRÁL' MATEJ KORVÍN

Na úvod malé vysvetlenie, prečo figurujú medzi úspešnými politikmi slovenských dejín Čech a Maďar. V stredoveku sa jednoducho na národnosť až tak veľmi neprihliadalo. Politiku robili šľachtici. Habsburgovci vládli v Španielsku, Luxemburgovci v Čechách. Tak to bolo aj v Uhorsku v päťnástom storočí. Politiku robili šľachtici maďarského pôvodu (napríklad Ján Huňady), nemeckého pôvodu (napríklad Albrecht Habsburgský), ale aj slovenského pôvodu (napríklad Ján Komorovský alebo Pongrác z Mikuláša). Jedným z najzaujímavejších politikov 15. storočia v Uhorsku bol však práve šľachtic českej národnosti – Ján Jiskra. A najvýraznejším uhorským kráľom bol v 15. storočí Matej Korvín. Obaja sú súčasťou našich dejín, obaja slovenské dejiny v 15. storočí výrazne ovplyvnili.

Po Anjuovcoch, ktorým sme sa venovali v predchádzajúcom diele seriálu, nastúpil v roku 1387 na uhorský trón Žigmund Luxemburský. Bola to zaujímavá osobnosť celoeurópskych dejín, ale o Uhorsko sa veľmi nestaral, iba ho zadĺžil. Slúžilo mu len ako materiálna základňa pre mocenské boje, ktoré viedol takmer po celej Európe. „Predal“ napríklad Poliakom spišské mestá, ktoré sa naspäť k Uhorsku (a Slovensku) pripojili až o niekoľko storočí. Po jeho smrti v roku 1437 nastúpil na trón Albrecht Habsburgský, ktorý však už v októbri roku 1439 zomrel. Jeho manželka Alžbeta bola tehotná a vo februári 1440 sa jej narodil syn Ladislav, zvaný Pohrobok. V Uhorsku nastala zaujímavá situácia, pretože v máji 1440 nechala Alžbeta korunovať za uhorského kráľa malého Ladislava a v júli 1440 bol s podporou šľachty korunovaný za uhorského kráľa poľský kráľ Vladislav III., ktorý v Uhorsku vládol ako Vladislav I. Alžbeta s malým Ladislavom ušla

z Uhorska a na ochranu záujmov nepnoletého kráľa najala **českého katolíckeho šľachtica Jána Jiskru z Brandýsa**. Ako sa čoskoro ukázalo, nemohla si vybrať lepšie.

V priebehu dvoch rokov dobyl Jiskra Zvolenský, Spišský, Šášovský a Šarišský hrad, rovnako aj hrady Revište a Lupču. Do konca roku 1441 Jiskra obsadil stredoslovenské banské mestá, Košice, Prešov, Bardejov, Podolíneč a Kežmarok. V roku 1445 uznal uhorský snem nástupníctvo Ladislava Pohrobka, už o rok neskôr však zvolil za uhorského gubernátora Jána Huňadyho. Medzi Jiskrom a Huňadym päť rokov prebiehala bitka o Slovensko, ktorú v roku 1451 v bitke pri Lučenci vyhral Jiskra. Ladislav Pohrobok zložil v januári 1453 korunovačnú prísahu, za krajinského kapitána však vymenoval Huňadyho. Taká bola už vtedy politika. Jiskra síce za Ladislava 12 rokov víťazne bojoval, ale po nástupe na trón ho musel mladý kráľ obetovať. Jiskra teda opustil Slovensko.

Už o rok však Ladislav povolal Jiskru späť, pretože nedokázal na Slovensku potlačiť bratrícke hnutie. Vrátil mu správu spišských, šarišských a stredoslovenských banských miest. Jiskra sa mu už na jeseň toho istého roku odvdčail porážkou bratříkov pri Trebišove. Aj po smrti Ladislava Pohrobka v roku 1457 a korunovácii **Mateja Huňadyho – Korvína** za uhorského kráľa v roku 1458 si Ján Jiskra zachoval na Slovensku svoj moc. Matej Korvín sa ho najskôr pokúšal potlačiť v roku 1461 vojensky, ale neuspel. Nakoniec sa Matej Korvín rozhodol dohodnúť sa s Jiskrom po dobrom. V roku 1462 ho povýšil na baróna, prijal ho aj s vojskom do kráľovských služieb a za odovzdanie viacerých hradov mu vyplatil 25 tisíc zlatých. Po 22 rokoch sa teda Ján Jiskra stiahol z uhorskej a slovenskej politiky.

Nerobím si žiadne ilúzie o tom, že Jiskra na Slovensku ne-realizoval aj vlastné finančné záujmy. Napriek tomu považujem z politického hľadiska za obdivuhodné, že dokázal byť ako cudzinec (nájomný žoldnier najatý na ochranu habsburských záujmov) 22 rokov hlavnou politickou postavou na Slovensku. Bol nesporne vynikajúcim vojenským stratégom, ale aj diplomatom. Ako dôkaz jeho schopností hodnotím fakt, že keď sa ho uhorskí magnáti konečne v roku 1453 zbavili, musel byť už o rok povoláný kráľom späť. V tom čase nikto okrem Jiskru nedokázal situáciu na Slovensku dostať pod kontrolu.

Kráľ Matej Korvín po dohode s Jiskrom centralizoval politickú moc v Uhorsku. V roku 1467 definitívne skoncoval s bratríkmi v bitke pri Veľkých Kostolnoch. Uskutočnil rozsiahlu peňažnú a daňovú reformu, ktorou sa mu podarilo zvýšiť kráľovské príjmy až na 800 tisíc zlatých ročne. Uskutočnil aj reformu kráľovskej kancelárie a súdnictva. Kráľ Matej založil v Bratislave prvú univerzitu v Uhorsku – Academiū Istropolitānu, ktorá počas jeho panovania šírila vzdelanosť a renesančné myšlienky. Okrem hospodárskeho a kultúrneho rozmachu je najväčšou zásluhou Mateja Korvína fakt, že dokázal v mnohých bitkách poraziť Turkov. Počas jeho panovania bola turecká expanzia do Európy na niekoľko desiatok rokov zastavená.

Z obdobia Mateja Korvína máme opäť viacero „listinných dôkazov“, že sa nielen Slovensku, ale aj Slovákom ako etniku v Uhorsku darilo. Už v roku 1459 zasiahol Matej v prospech kremnického meštana slovenského pôvodu Stanka Vilhelmoviča, ktorý bol diskriminovaný mestskou radou. V roku 1473 zapísali do Žilinskej mestskej knihy slovakizovaný preklad

magdeburského práva, ktorým sa riadila Žilina a niektoré mestá na strednom Slovensku. V roku 1480 vydal bratislavský kanonik Ján Han de Wep pre bratislavskú mešťanku Agnešu tlačenú odpustkovú listinu, ktorá je dokázateľne najstaršou známou slovenskou inkunábulou. V roku 1486 Matej zakázal pod trestom smrti národnostné rozpory medzi mešťanmi slovenského a nemeckého pôvodu v Trnave. V roku 1488 vytlačili v Brne ilustrovanú Uhorskú kroniku, ktorej autorom bol majster Ján z Turca.

Pätnáste storočie potvrdilo jeden zaujímavý trend zo štrnásteho storočia – kľúčové udalosti uhorskej politiky sa odohrávali na Slovensku. Uhorský snem sa už od čias Žigmunda Luxemburského stretával najmä v Bratislave. Bolo to však aj preto, že slovenské mestá (najmä banské) boli najbohatšie. Bolo preto zaujímavé o ne bojovať (Huňady vs. Jiskra), dávať ich do zálohy (Žigmund Poliakom), alebo zabezpečiť ich prosperitu a vyberať od nich čo najväčšie dane (Matej Korvín). Tento trend zostane zachovaný aj v nasledujúcich dvoch storočiach. Dôvody však budú iné – Turci totiž obsadia centrálnu časť Uhorska.

Na záver si neodpustím obligatórnu poznámku: Neodpočítame od „tisícročného útlaku Slovákov v Uhorsku“ po štrnástom aj pätnáste storočie? Žartujem. Tento mýtus už považujem za vyvrátený. Ale čo urobíme s preambulou našej ústavy? Hovorí sa v nej o tisícročnom úsilí o slovenskú štátnosť. Aj tento mýtus je, žiaľ, nepravdivý. Minimálne v štrnástom a v pätnástom storočí sa Slováci o vlastnú štátnosť neusilovali. Či sa nám to už hodí do kariet alebo nie, v stredoveku sa Slovákom ako etniku v Uhorsku nedarilo zle.

JURAJ THURZO: RODUVERNÝ UHORSKÝ PALATÍN

Jedným z najrozšírenejších mýtov našich dejín je predstava, že my, Slováci, sme nemali našu šľachtu. Tento mýtus sa šíril najmä za komunizmu a jeho hlavným propagátorom bol Vladimír Mináč. Slováci vraj majú iba plebejské korene. Dobrým príkladom, ktorý tento mýtus vyvracia, je uhorský palatín Juraj Thurzo.

Narodil na Lietavskom hrade v roku 1567. Jeho otec František bol oravským županom a matka Katarína Zrínska pochádzala zo slávneho chorvátskeho rodu protitureckých hrdinov. Otec mu zomrel ako sedemročnému, a preto ho vychovával Imrich Forgáč a neskôr rakúske arciknieža Ernest. Bol nesmierne vzdelaný, hovoril po slovensky, latinsky, nemecky, maďarsky, chorvátsky a grécky. V gréčtine písal básne. Z Bytče urobil centrum renesančnej vzdelanosti. Na jeho dvore vždy pobývali významní uhorskí aj európski vzdelanci. Ním zhromaždená knižnica pozostávala z viac ako 800 zväzkov kníh – medzi nimi boli napríklad diela Aristotela, Platóna, Homéra, Erazma Rotterdamského či Ezopa. Podporoval zakladanie škôl, gymnázií a ich najlepších absolventov podporoval na štúdiách v zahraničí.

Juraj Thurzo bol dvakrát ženatý. Po smrti prvej manželky Žofie Forgáčovej sa oženil s Alžbetou Czoborovou. Mali spolu osem detí. Thurzo zomrel v roku 1616. Bohužiaľ, po smrti jeho jediného syna Imricha v roku 1621, vymrel slávny rod Thurzovcov po meči.

Náboženským presvedčením bol Thurzo evanjelikom. Vo svojej dobe bol považovaný za akúsi hlavu evanjelickej cirkvi na Slovensku. Napriek tomu bol vždy lojálnym podporovateľom Habsburgovcov, vďaka čomu boli jeho majetky niekoľkokrát vyplienené odporcami cisára.

Juraj Thurzo bol významným hrdinom protitureckých bojov. Aktívne sa zúčastnil bitiek pri Ostrihome v roku 1590 a pri Stoličnom Belehrade v roku 1593. Bol významným veliteľom pri oslobodení hradov Modrý Kameň a Hajnáčka v roku 1594. V roku 1601 sa zúčastnil obliehania Ostrihomu. V slávnej víťaznej bitke pri Stoličnom Belehrade bol ťažko zranený. Za svoju statočnosť bol v roku 1602 vymenovaný za hlavného veliteľa preddunajských vojsk a stal sa hlavným kapitánom pevnosti Nové Zámky. K trom rodinným panstvám – Orave, Bytči a Lietave – dostal ako odmenu od cisára aj Tokajské panstvo.

Po korunovácii Mateja II. za uhorského kráľa, ktorý Thurza osobne dobre poznal z protitureckých bojov (spolu sa zúčastnili napríklad obliehania Ostrihomu), bol v roku 1609 vymenovaný za uhorského palatína. V čase neprítomnosti kráľa teda vládol Uhorsku.

Počas obdobia Thurzovho palatiniátu panoval v Uhorsku pokoj a poriadok. Jedinou kontroverznou udalosťou počas jeho úradovania bola kauza krvavej grófký – Alžbety Báthoryovej. Thurzo bol vo veľmi chýlostivej situácii. Keď v roku 1603 zomieral jeho priateľ a protiturecký hrdina Štefan Nádašdy, Alžbetin manžel, požiadal Thurza o ochranu svojej manželky a detí. Juraj Thurzo sa snažil tento sľub dodržať, ale správy o grófkynom vyčinení nemohol ignorovať. Nakoniec tento problém vyriešil kompromisom medzi svojím sľubom a spravodlivosťou. Nechal Báthoryčku na doživotie zavrieť do domáceho väzenia.

Juraj Thurzo sa hlásil k svojim slovenským koreňom. Vo vlastnoručne písaných listoch adresovaných slovenským mešťanom sa viackrát vyjadruje o Slovákoch ako o „nostra natio Slavica“ – našej slovenskej nácii. Na jeho panstvách bola

slovenčina používaná ako rovnocenná úradná reč. Ako palatín povolil v Krupine slúženie omši v slovenčine. Medzi jeho najbližšími spolupracovníkmi boli najmä zemanovia slovenského pôvodu.

Príbeh Juraja Thurza dokazuje, že až do začiatku 19. storočia bolo úplne prirodzené a normálne, ak sa šľachtic hlásil k svojmu slovenskému pôvodu a súčasne bol uhorským vlastencom. Národnostný pôvod v skutočnosti nebol v stredoveku žiadnym hendikepom. Slovenské korene nebránili tomu, aby šľachtic dosiahol aj najvyššiu funkciu v štáte. Hlavným kritériom pre spoločenský vzostup boli najmä dve osobné vlastnosti človeka: vernosť kráľovi a odvaha pri obrane vlasti proti Turkom.

Ak sa odťahujeme od našich uhorských dejín, jedinou škodu tým páchame sebe, pretože potom vidíme seba samých v horšom svetle, ako si naozaj zaslúžime. Prihlásenie sa k našim hrdinom uhorských dejín nám naopak pridáva sebavedomie, z ktorého môžeme ťažiť aj v dnešných časoch.

BARÓN TOMÁŠ BOSNIAK A PALATÍN FRAŇO VEŠELÉNI

Životy Tomáša Bosniaka a Fraňa Vešelénihho stelesňujú všetko, čím žila uhorská politika v 17. storočí: boj proti Turkom aj proti Habsburgovcom. Politické dejiny Uhorska sa od roku 1526 až do roku 1683 takmer úplne kryjú s dejinami Slovenska. Bratislava bola hlavným mestom Uhorska, v ktorom 250 rokov korunovali uhorských kráľov. Málokto vie, že Bratislava bola hlavným mestom Uhorska dvojnásobne dlhšie obdobie ako Budapešť.

Po porážke uhorských vojsk v bitke s Turkami pri Moháči v roku 1526 a smrti kráľa Ľudovíta II. sa situácia v Uhorsku na 150 rokov výrazne zmenila. Centrálnu časť Uhorska okupovali Turci. Východná časť Uhorska – Sedmohradsko (dnešné Rumunsko na západ od Karpát) – zostala autonómne pod kontrolou uhorskej protestantskej šľachty maďarského a rumunského pôvodu. Slovensko tvorilo v tom čase tzv. kráľovské Uhorsko. Boli sme od roku 1526 až do roku 1683 hranicou západnej civilizácie. Slovensko bolo vystavené tlaku Turkov z juhu a súčasne na Slovensku prebiehala viac ako sto rokov prerušovaná občianska vojna medzi Habsburgovcami a uhorskou šľachtou.

Tomáš Bosniak sa narodil v Bratislave pravdepodobne v roku 1572. Už ako chlapec bojoval proti Turkom a v roku 1602 sa stal husárskym kapitánom. Stal sa hradným kapitánom Filakovského, Šurianskeho aj Novozámockého hradu. V roku 1604 vypuklo v Uhorsku prvé veľké protihabsburské povstanie pod vedením sedmohradského velmoža Štefan Bočkaja. Ten si za svojho hlavného hajtmana vybral práve Tomáša Bosniaka. Keď sa cisár Rudolf II. dozvedel o Bosniakovom pridaní sa k povstalcovi, nechal obsadiť Bosniakovu hrady. Už v apríli a máji 1605 ich Bosniak dobyl naspäť.

V júni toho roku tiahol na čele šesťtisícovej povstaleckej armády na Moravu proti Rudolfovm vojskám, bol však prinútený ustúpiť naspäť na Slovensko. Piateho septembra vyjednal mier s ostrihomským pašom Sinánim. Bočkajovo vojsko v roku 1605 obsadilo celé Slovensko. Cisár preto vo februári 1606 uzavrel s povstalcami mier. Tomáš Bosniak bol členom habsburskej delegácie, ktorá 11. septembra 1606 uzavrela s Turkami tzv. Žitavský mier, ktorým sa skončila 15-ročná vojna medzi Habsburgovcami a Turkami. Mier bol podpísaný na 20 rokov.

Na znak zmierenia bol Tomáš Bosniak cisárom Rudolfom II. pozvaný na uhorský snem v roku 1607. Nový uhorský kráľ Matej ho vymenoval za baróna a za hlavného župana Tekovskej župy – územia najviac ohrozovaného Turkami. Ďalší uhorský kráľ Ferdinand II. vymenoval Bosniaka za hlavného kráľovského ceremoniára a za hlavného hornouhorskeho kapitána – čiže vojenského veliteľa Slovenska. Bosniak však túto funkciu neprijal. Poslednou vojenskou výpravou Tomáša Bosniaka bolo potlačenie sedliackeho povstania v roku 1632. V decembri 1634 Tomáš Bosniak zomiera a 4. júna 1635 bol usporiadaný jeho štátny pohreb v Nitre. V jeho pozostalosti bolo okrem Šurianskeho, Novozámockého a Filakovského hradu viac ako 100 miest, obcí a osád, niekoľko desiatok majetkov v župných mestách a majetok na Morave.

Tomáš Bosniak zachoval po sebe niekoľko listov písaných po slovensky. Jeho deti boli vychovávané po slovensky. Syn Štefan sa stal nitrianskym biskupom a jeho dcéra Žofia je známou slovenskou kandidátkou na svätorečenie (jej telo sa ani po takmer 400 rokoch po smrti nerozložilo, čo je pri procese kanonizácie jedným z podkladov pre uznanie svätosti).

A práve Žofia sa v roku 1629 stala manželkou **Fraňa Vešelénih**, v tom čase cisárskeho dôstojníka. Manželia dostali od panovníka ako dar Strečniansky hrad.

Vešeléni sa stal po Bosniakovej smrti hlavným uhorským kapitánom. Bol lojálny k cisárovi a ubránil Slovensko proti viacerým útokom Turkov. V čase povstania Juraja I. Rákocziho (1644) zostal verný cisárovi Ferdinandovi III. a dobyl od povstalcov Muránsky hrad. V roku 1655 sa stal uhorským palatínom. F. Vešeléni bol jedným z veliteľov cisárskej armády, ktorá porazila v roku 1664 pri Sv. Gottharde Turkov, a tým zastavila ich ťaženie na Viedeň. Cisár Leopold po tejto bitke uzavrel s Osmanskou ríšou mier. Vešelénimu a uhorskej šľachte sa však podpísanie mieru nepáčilo, pretože chceli pokračovať v boji – Turci totiž rok predtým obsadili napríklad aj Nové Zámky – Vešelénihovo državu. V roku 1666 preto začal Vešeléni organizovať ďalšie protihabsburské sprisahanie, ktoré v histórii nesie jeho meno. Na jar 1667 však Vešeléni umrel. Možno to bolo preňho aj lepšie, pretože v roku 1670 dvaja z vodcov sprisahania, P. Zrínsky a F. Frankopán, zradili sprisahancov a v roku 1671 mimoriadny súd odsúdil vyše 200 šľachticov na úplnú alebo čiastočnú konfiškáciu majetkov. P. Zrínsky a F. Frankopán boli v tom istom roku popravení.

Osobný život Vešelénihovo už nebol taký úctyhodný. Pri snahe dobyť Muránsky hrad sa zamiloval do jeho hradnej pani Márie Sečianskej, dokonca k nej chodil na zálety aj počas obliehania Muránskeho hradu. Jeho manželka Žofia sa preto utrápila na smrť. Hneď po dobytí Muránskeho hradu si Vešeléni vzal Sečiansku za manželku a žil s ňou až do svojej smrti. Mária Sečianska bola za účasť vo Vešelénihovo sprisahaní zbavená majetku a koniec života strávila v nemilosti.

Tomáš Bosniak a Fraňo Vešeléni boli významnými vojenskými veliteľmi a stratégmi obdobia protitureckých vojen. Nie je známa ani jediná vojenská protiturecká výprava, v ktorej by utrpeli porážku. V Budapešti je po Bosniakovi pomenované námestie (samozrejme – ako Bosnyak tér). Na Slovensku o Tomášovi Bosniakovi či o Fraňovi Vešelénim nikto nevie. Je to nepochopiteľné aj preto, lebo Tomáš Bosniak sa k svojmu slovenskému pôvodu priamo hlásil a minimálne deti Fraňa Vešelénihovo z prvého manželstva so Žofiou boli vychovávané po slovensky. Šľachtici slovenského pôvodu zohrávali v sedemnástom storočí v uhorskej politike úplne rovnocennú rolu so šľachticmi maďarského či nemeckého pôvodu. Kto by si o nepravdivosti mýtu o „tisícročnom útlaku Slovákov“ stále nebol celkom istý, nech skúsi odpovedať na jednoduchú otázku: Ako sme mohli trpieť pod maďarským útlakom v čase protitureckých vojen, keď terajšie Maďarsko (kde žila veľká väčšina Maďarov) bolo 150 rokov pod tureckou nadvládou a na Slovensku – teda v kráľovskom Uhorsku – žila veľká väčšina Slovákov?

OSVIETENÁ DIKTÁTORKA MÁRIA TERÉZIA

Po víťazstve nad Turkami pri Viedni v roku 1683 došlo v Strednej Európe k strategickému obratu. V priebehu 20 rokov dokázali cisárske vojská vedené geniálnym vojvodom Eugenom Savojským vytlačiť Turkov z celého Uhorska. V 18. storočí preto nastal čas pre konsolidáciu pomerov v krajine. Najvýraznejšou politickou postavou v tomto období bola uhorská kráľovná Mária Terézia. Mária Terézia sa trónu ujala za dramatických okolností.

Uhorsko bolo pri nástupe Márie Terézie vyčerpané 200-ročnými bojmi s Turkami, ktoré sa skončili mierom až rok pred jej nástupom na trón v roku 1739. Mária Terézia sa preto počas celej svojej 40-ročnej vlády sústredila na hospodárske reformy Uhorska, aby z neho opäť vyrástla konkurencieschopná krajina. Podporovala rozvoj manufaktúr, ktoré sa zakladali najmä na území Slovenska. V roku 1750 zriadil J. M. Landerer v Bratislave najväčší tlačiarenský podnik v Uhorsku, ktorý pracoval nepretržite až do roku 1854. V roku 1755 uvalila panovníčka 30-percentné clá na dovoz tovarov do Uhorska, čím chcela podporiť rozvoj uhorskej produkcie. Mária Terézia podporovala aj rozvoj baníctva na Slovensku. V roku 1762 bola v Banskej Štiavnici zriadená praktická banícka škola, ktorá bola v roku 1770 premenovaná na Banícku akadémiu – prvú banícku vysokú školu na svete.

Mária Terézia podporovala rozvoj vzdelanosti. Vydala pokyn na reorganizáciu univerzitného vzdelávania – Norma studiorum. Na jej príkaz bola Trnavská univerzita rozšírená o lekársku fakultu. Na základe jej rozhodnutia musela každá uhorská župa vydržiavať jedného lekára a ránhojiča. Mária Terézia podporovala rozvoj vedy. Počas jej vlády bolo skonštruovaných niekoľko významných banských vynálezov – napríklad

strojný majster J. K. Hell skonštruoval v Banskej Štiavnici čerpací stroj poháňaný stlačeným vzduchom. V roku 1768 odišiel banskoštiavnický rodák a riaditeľ cisárskeho observatória vo Viedni M. Hell na dvojročnú vedeckú výpravu do Nórska.

Jedným z najvýznamnejších opatrení Márie Terézie bol tzv. Tereziánsky urbár, ktorý upravoval poddanské povinnosti a de facto ním zrušila nevoľníctvo. Reformovala tiež voľby do mestských samospráv. Voľby sa konali takým spôsobom, že mešťania vhadzovali guľôčky do nádob označených menami kandidátov. Mária Terézia zakázala uhorským súdnym orgánom vykonávať trest smrti na čarodejnicach a nariadila, aby odsúdenie za bosoráctvo bolo založené len na nezvratných dôkazoch. Zakázala tiež používať mučenie na vynútenie priznania pri súdnych procesoch.

Vláda Márie Terézie bola pre Uhorsko prechodom medzi stredovekom a novovekom. Na počiatku jej vlády bolo Uhorsko typickou stredovekou krajinou. Počas bojov proti Turkom totiž nebol čas na zavádzanie moderných trendov v hospodárstve, vede, či vzdelávaní. Keď po smrti Márie Terézie v roku 1780 prevzal vládu jej syn Jozef II., stal sa panovníkom konsolidovanej a hospodársky sa rozvíjajúcej krajiny. Obdobie vlády Márie Terézie bolo posledným, keď sa Slovákom ako etniku v Uhorsku darilo. Za vlády Márie Terézie nie sú známe žiadne národnostné rozbroje alebo nepokoje. Vláda Jozefa II. však založila trendy, z ktorých v 19. storočí čerpala silnejúca maďarizácia.

V roku 1783 nariadil Jozef II. premiestniť z Bratislavy do Budína miestodržiteľskú radu a neskôr previesť z Viedne do Budína uhorské korunovačné klenoty. Budín sa tak stal hlavným mestom Uhorska. Po takmer 400 rokoch, keď ním bola de facto a po roku 1526 aj de iure Bratislava. V Bratislave sa však naďalej

konali korunovácie uhorských kráľov a až do roku 1848 v Bratislave zasadal uhorský snem. V roku 1784 nariadil Jozef II. zaviesť vo všetkých ústredných, župných aj mestských orgánoch v Uhorsku nemecké úradovanie namiesto dovtedajšieho latinského. Toto opatrenie vyvolalo silný odpor šľachty a znamenalo začiatok silného rastu maďarského nacionalizmu, z ktorého sa čoskoro zrodila maďarizácia. Jozef II. ešte stačil v roku 1786 vydať dekrét o pestovaní materinských jazykov, ktorý umožnil aj pôsobenie bernolákovcov. Už niekoľko mesiacov po jeho smrti v roku 1790 však uhorský snem prijal prvý zákon uprednostňujúci maďarčinu v Uhorsku - zriaďovanie maďarských katedier na univerzitách, akadémiách a gymnáziách. A tak sa po piatich dieloch nášho seriálu konečne dostávame k devätnástemu storočiu a útlaku nemaďarských národov v Uhorsku. Ale o tom až nabudúce.

Kedže týmto dielom opúšťame stredoveké Uhorsko, nedá mi nepomenovať jedno „pravidlo“, ktoré môžeme v stredovekých uhorských dejinách vypozerovať. Ak panovník dokázal centralizovať moc v krajine do svojich rúk, väčšinou čakalo za jeho vlády Uhorsko obdobie rozmachu a prosperity. **Karol Róbert, Matej Korvín** a **Mária Terézia** sú príkladmi silných panovníkov, ktorí vďaka centralizácii moci dokázali uskutočniť reformy v Uhorsku a ešte za svojho života mohli uvidieť výsledky svojej práce. Karol Robert vládol 34 rokov, Matej Korvín 32 rokov a Mária Terézia 40 rokov. V demokratickom režime to majú politici ťažšie - musia robiť reformy a súčasne vyhrávať voľby. Možno práve schopnosť robiť reformy a súčasne vyhrať aspoň dvoje voľby za sebou odlišuje v demokratickom zriadení štátnika od politika.

OTEC SLOVENČINY ĽUDOVÍT ŠTÚR

V prvej polovici 19. storočia začala v Uhorsku prebiehať maďarizácia. Jej podstatou bolo zavádzanie povinnej maďarčiny na všetkých úrovniach spoločenského a kultúrneho života. Vyvrcholením bol rok 1907, keď sa maďarčina stala povinnou vo všetkých predmetoch už na úrovni základných škôl. Proces maďarizácie bol nakoniec takmer úspešný. Ak by Uhorsko existovalo ešte o 30 rokov dlhšie, diskutovali by sme dnes na stránkach inZinu po maďarsky. Počas prvej svetovej vojny evidovala maďarská tajná polícia už iba približne 500 rodín po celom Slovensku, ktoré sa aktívne hlásili k slovenskému národu. Kritériom bolo, či odoberajú aspoň jedno periodikum v slovenskej reči alebo si objednávajú knihy tlačené v slovenčine. Maďarizácia veľmi efektívne likvidovala slovenskú elitu, pretože bez pomaďarčenia nemal nikto šancu získať zamestnanie zodpovedajúce jeho intelektuálnej a vzdelanostnej úrovni. Takmer všetci vzdelaní Slováci tomuto tlaku podľahli a asimilovali sa. Výnimky, akou bol napríklad P. O. Hviezdoslav, iba potvrdzujú toto pravidlo. Prvým slovenským politikom, ktorý dokázal maďarizácii politicky čeliť, bol Ludovít Štúr.

Jeho najvýznamnejším politickým činom bol paradoxne na prvý pohľad nepolitický akt – kodifikácia spisovnej slovenčiny. Tento čin mal však nesmierny politický dôsledok. Slovenskí katolíci dovtedy písali bernolákovčinou (napríklad Hollý) a slovenskí evanjelici slovakizovanou češtinou (napríklad Kollár). Štúr ako evanjelik dokázal „prekročiť rubikon“ a v záujme zjednotenia elity národa navrhol spolu s Hurbanom a Hodžom kodifikovať ako spisovnú slovenčinu stredoslovenské nárečie. Bol to rozumný kompromis medzi slovenskou katolíckou a evanjelickou elitou. Štúr sa najskôr stretol

s kritikou z oboch strán. Najväčším kritikom kodifikácie bol Ján Kollár. V roku 1843 však podporil Štúrovu kodifikáciu Ján Hollý, ktorý bol pre obe strany nespochybniteľnou autoritou. Štúrova kodifikácia sa postupne presadila a v upravenej podobe ju používame dodnes. Kodifikácia slovenského jazyka umožnila politické zjednotenie slovenskej elity v štyridsiatych rokoch 19. storočia. Toto zjednotenie bolo predpokladom na politické vzopätie slovenskej elity v meruôsmych rokoch.

Politickú stratégiu Ludovíta Štúra môžeme najlepšie pochopiť z jeho prejavu na uhorskom sneme v roku 1847 v Bratislave. Zjednodušene by sme mohli Štúrove politické požiadavky voči Maďarom charakterizovať takto: Sľúbte nám v Uhorsku kultúrnu a školskú autonómiu. My budeme za to vašimi najlojálnejšími podporovateľmi vo vašom úsilí o politickú autonómiu Uhorska. Štúr v zásade navrhoval Maďarom strategické spojenectvo. Väčšina maďarskej elity však bola rozhodnutá budovať Uhorsko ako jednojazyčný národný štát Maďarov, a preto Štúrova ponuka nepadla na úrodnú pôdu.

V marci 1848 vypukla v Habsburskej monarchii revolúcia. 18. marca prijal uhorský snem tzv. marcové zákony, ktoré rušili poddanstvo a ďalšie inštitúty absolutizmu. Zakotvovali tiež štátoprávnu autonómiu Uhorska, na základe čoho bola vytvorená uhorská vláda. Zákony garantovali základné ľudské a občianske práva, deklarovali rovnosť pred zákonom. Väčšinu z týchto zákonov podporovali aj štúrovci. Marcové zákony však za úradný jazyk Uhorska deklarovali maďarčinu a negarantovali ochranu práv nemaďarských národov. V máji 1848 preto 30 predstaviteľov štúrovcov prijalo v Liptovskom Sv. Mikuláši politický program *Žiadosti slovenského národa*,

v ktorom požadovali federalizáciu Uhorska. Uhorské vládne orgány vyhlásili okamžite akciu za protiústavnú a panslavistickú. Na Štúra, Hurbana a Hodžu bol vydaný zatykač, viacerých aktérov bolo uväznených. Slovenské politické hnutie sa tak už po dvoch mesiacoch od začiatku revolúcie ocitlo v ilegality a dohoda s Maďarmi sa ukázala definitívne ako nemožná. Slovenská elita na čele so Štúrom preto v lete 1848 „prebehla“ na druhú stranu – začala sa usilovať o dohodu s Viedňou.

V októbri 1848 začal ozbrojený konflikt medzi Viedňou a Budapešťou. Pod vplyvom udalostí abdikoval cisár Ferdinand 2. decembra sa stal cisárom František Jozef I. Nová cisárova vláda pod vedením kniežaťa Schwarzenberga prišla s programom federalizácie Uhorska. Štúrovci preto bojovali na strane Viedne. Ich motiváciu podporoval aj návrh ministra vnútra Stadionu, ktorý v januári 1849 predložil plán na rozčlenenie Uhorska na národné správne celky, z ktorých jeden malo tvoriť aj Slovensko. Po potlačení Maďarov sa však habsburská vláda rozhodla Uhorsko zachovať. Odčlenila od neho Chorvátsko, Vojvodinu a Sedmohradsko, Slovensko však nie. Ján Kollár navyše v decembri 1849 u nového ministra vnútra Bacha presadil, aby sa na Slovensku stala úradnou rečou slovakizovaná čeština. Štúr bol politicky porazený a presadením slovakizovanej češtiny aj ponížený svojím dávny kritikom.

Až do svojej smrti v roku 1856 sa Ľudovít Štúr nedokázal s touto porážkou vyrovnáť. Upadol do politickej pasivity. Jediné východisko videl v orientácii Slovákov na všeslovanskú vzájomnosť – teda najmä na Rusko. Štúrov príklad, žiaľ, neskôr nasledovala veľká časť slovenskej politickej elity. Štúrovci boli v roku 1849 veľmi blízko k dosiahnutiu svojich cieľov. Za

svoj politický program boli ochotní nasadiť aj svoj život počas dobrovoľníckych výprav a nedosiahli takmer nič. Najhorší pre nich musel byť pocit, že „nezobudili“ národ. Ich aktivity nemali širokú masovú podporu. Po zavedení slovakizovanej češtiny ako úradnej reči na Slovensku už národ nepocítoval maďarizáciu. Štúrovci sa ocitli v úplnej izolácii. Napriek porážke však ich aktivity mali pre prežitie Slovákov ako národa veľký význam. V rokoch 1850 až 1867 sa na Slovensku zastavila maďarizácia. Získali sme čas, v ktorom stihli vyrásť nové osobnosti slovenského politického a kultúrneho života. Iba vďaka tomuto sedemnástročnému „nádychu“ sme dokázali ako národ prežiť ďalších päťdesiat rokov maďarizácie. V tom spočíva neodškriepiteľná zásluha Ľudovíta Štúra a jeho politických druhov. Bez ich politických aktivít v meruôsmych rokoch a bez ich boja na strane Viedne by sme pravdepodobne ako národ už neexistovali.

V politike vždy pôsobili dva typy ľudí. Prvý typ sa snaží politiku tvoriť. Snaží sa vytýčiť kurz, stanoviť ciele a pracovať na ich dosiahnutí. Druhý typ ľudí v politike sa oportunisticky vezie a používa politiku iba ako prostriedok na dosiahnutie vlastných – nepolitických cieľov. V prípade úspechu prvého typu politika z neho môže mať prospech celý národ. V prípade úspechu druhého typu politika má z toho prospech iba on sám. Ľudovít Štúr rozhodne politiku tvoril. Bojoval za to, čomu veril. Politicky prebudeného slovenského národa sa nedožil. Vďaka nemu sa však toho dožila nasledujúca generácia slovenských politikov.

MUŽI ROKOV ŠESTĎESÍATYCH: MOYZES, DAXNER A FRANCISCI

Slovenská politická elita sa po porážke v rokoch 1848–1849 ocitla v depresii a v pasivite, ktorá vyústila do rezignácie a spoliehania sa na pomoc zvonku. Túto črtu môžeme odvtedy považovať za charakteristickú pre veľkú časť slovenských intelektuálov až dodnes. V päťdesiatych rokoch devätnásteho storočia sa to prejavilo panslavizmom. Spoliehaním sa na to, že nám náš veľký slovanský brat pomôže a naše pomery sa zmenia k lepšiemu. Táto politická stratégia bola veľmi pohodlná. Nebolo treba nič robiť, iba čakať na vytúženú pomoc Rusov. Panslavizmus bola naivná, nereálna a škodlivá politická koncepcia časti slovenskej elity, ktorej sa tvrdošijne pridržiavala od päťdesiatych rokov devätnásteho storočia až do roku 1918. Našťastie boli na Slovensku aj politici činu, ktorí pasivitu odmietli.

Mladý cisár František Jozef I. v roku 1850 vymenoval troch nových slovenských biskupov a medzi nimi ako prvého Štefana Moyzesa. Muža, ktorý mal autoritu nielen medzi vzdelancami, ale aj medzi prostým ľudom. Biskup Moyzes bol osobnosťou, ktorej sa podarilo na pôde banskobystrického gymnázia šíriť slovenskú vzdelanosť a kultúru aj počas bachovho absolutizmu.

Po uvoľnení politických pomerov v roku 1859 sa aktivovala skupina mladoštúrovcov vedená Štefanom Markom Daxnerom a Jánom Franciscim. Ich politická aktivita vyvrcholila slovenským národným zhromaždením 6. a 7. júna 1861 v Martine. Vyše dvesto zástupcov slovenskej politickej elity prijalo po diskusii **Memorandum národa slovenského**, ktorého osnovu vypracoval Daxner. Memorandum na základe prirodzeného práva požadovalo vyčleniť v Uhorsku „Hornouhorské slovenské Okolie“, čiže de facto územnú autonómiu.

Memorandum národa slovenského s ováciami schválilo 7. 6. 1861 päťtisícové nadšené zhromaždenie, ktoré zvolilo 23-člený stály národný výbor na čele s J. Franciscim. Po smrti Ludovíta Štúra mala teda slovenská politika nového rešpektovateľného lídra.

V decembri 1861 navštívila cisára Františka Jozefa I. slovenská deputácia vedená biskupom Moyzesom. Predložila mu tzv. **Viedenské memorandum slovenské**, ktoré tvoril okrem upraveného Memoranda národa slovenského aj Návrh na privilegiálnu listinu na zriadenie a organizáciu slovenského Okolia. Jeho hlavným mestom mala byť Banská Bystrica, najvyšším orgánom krajinový snem, výkonnú moc mal zabezpečovať stály výbor. Ján Francisci bol teda vlastne kandidátom na predsedu slovenskej autonómnej vlády. Patrónmi Okolia mali byť sv. Cyril a Metod, jeho znakom dvojhlavý orol s bielym krížom na modrom trojvrší. Slovenské požiadavky boli prvýkrát predložené v takej legislatívnej podobe, že stačil iba jeden cisárov podpis a naše dejiny sa mohli uberať úplne iným smerom. Ale František Jozef nepodpísal. Posunul návrh miestodržiteľskej rade, kde bol na nátlak Maďarov zamietnutý. Nemôžeme to mať cisárovi za zlé. Maďari boli jednoducho silnejší ako my, a preto si ich nechcel pohnevať. František Jozef sa nás však snažil v najbližších rokoch odškodniť.

Práve vďaka cisárovi boli šesťdesiate roky naším „zlatým vekom“ v devätnástom storočí. V roku 1862 bolo otvorené prvé slovenské gymnázium v Revúcej (neskôr vznikli aj gymnáziá v Martine a v Kláštore pod Znievom). V auguste František Jozef schválil stanovy Matice slovenskej a prispel na jej zriadenie sumou 1000 zlatých. Vo februári 1863 panovník nariadil, aby memorandové požiadavky boli zohľadnené pri

vypracúvaní národnostného zákona. V auguste bola slávnostne otvorená Matica slovenská. Jej predsedom sa stal Štefan Moyzes, ktorého cisár vymenoval aj za svojho tajného radcu. V novembri 1864 bol za liptovského župana vymenovaný J. Francisci. 87 liptovských obcí zaslalo panovníkovi ďakovné listy.

Zmena medzinárodnej situácie a najmä porážka v rakúsko-pruskej vojne v roku 1866 však cisára donútila pristúpiť na požiadavky Maďarov. V roku 1867 prišlo k rakúsko-uhorskému vyrovnaniu. Centralistická monarchia sa zmenila na dvojfederáciu. Panovník stratil na riešenie národnostnej otázky v Uhorsku vplyv. Maďari situáciu v Uhorsku „normalizovali“ takmer rovnako rýchlo ako Rusi v Československu o sto rokov neskôr. Maďarizácia začala prebiehať ešte intenzívnejšie ako do roku 1850. „Zlatý vek“ sa definitívne skončil zatvorením slovenských gymnázií v roku 1874 a zrušením Matice slovenskej v roku 1875.

Na prvý pohľad by sa zdalo, že slovenskí politici rokov šesťdesiatych utrpeli rovnakú porážku ako *Štúr v rokoch meruôsmych*. Bol tu však jeden podstatný rozdiel. Národný pohyb v šesťdesiatych rokoch devätnásteho storočia bol podporovaný širokými vrstvami obyvateľstva. Spomenúť možno úspešnú zbierku na Maticu slovenskú, na ktorú prispelo viac ako desaťtisíc ľudí. Najlepšou ilustráciou je však príchod biskupa Moyzesa zo Žiaru nad Hronom do Martina na zakladajúce zhromaždenie Matice slovenskej. V dedinách, cez ktoré prechádzal, stavali Slováci biskupovi Moyzesovi slavobrány. Aký to rozdiel oproti dobrovoľníckym jazdám po Slovensku, kedy sa štúrovci museli do mnohých slovenských miest vlámať!

Čitateľ si teraz možno povie: Čo sa nám to snaží autor nahovoriť, akýže to bol úspech, veď ten jeho „zlatý vek“ trval iba 13 rokov! Na pochopenie, aký obrovský význam malo toto krátke obdobie pre prežitie slovenského národa, ponúkam iba jeden argument. Od novembra 1989 ubehlo takisto približne 13 rokov. Za 13 rokov slobody od roku 1989 stihla na Slovensku vyrásť nová konkurencieschopná generácia šikovných ľudí. Keby nás zajtra obsadili Číňania a zaviedli by opäť socializmus, naša generácia by už do smrti nezabudla na trinásťročnú chuť slobody. Nosili by sme ju v sebe ďalej. A presne to sa stalo po roku 1875. Do roku 1918 niesla národnú myšlienku na Slovensku práve generácia vyrastená v šesťdesiatych rokoch. Jej reprezentantom bol aj P. O. Hviezdoslav. Práve vďaka tejto generácii sme si uchovali národnú identitu.

Význam biskupa Moyzesa v našich národných dejinách spočíva v tom, že bol prvou politickou osobnosťou, ktorá bola rešpektovaná celým národom bez ohľadu na vzdelanie, pôvod, či konfesiu. Daxner a Francisci sú zase príkladom nezlomnosti a odhodlania. Po neúspechu v rokoch 1848 - 1849 neupadli do pasivity a pri prvej príležitosti začali konať. Boli jednými z prvých politikov, ktorí boli pre „slovenskú vec“ ochotní nasadiť aj svoj život. V meruôsmych rokoch velili Daxner aj Francisci dobrovoľníckym stotínám. Dnes už naši politici za Slovensko život nasadzovať nemusia. Keby ale vznikla taká situácia, koľkí by toho boli schopní?

PRVÝ SLOVENSKÝ PREMIÉR MILAN HODŽA, VPSN

Včera na Národnom cintoríne v Martine pochovali Milana Hodžu. 58 rokov po smrti sa tak naplnilo jeho posledné želanie byť pochovaný na Slovensku. Ako by sme mohli Milana Hodžu najvýstižnejšie charakterizovať? Bol VPSN. Na túto skratku má copyright František Mikloško. Znamená Veľká Postava Slovenského Národa. V prvej polovici 20. storočia mal slovenský národ tri VPSN.

Hodža ako jeden z prvých slovenských politikov pochopil, že politika ide cez žalúdok. Národné požiadavky bude možné presadiť iba vtedy, ak spolu s nimi bude riešená aj sociálna situácia na Slovensku. Uvedomil si, že slovenská politika bude mať úspech iba vtedy, ak bude mať masovú základňu. Rozhodol sa vybudovať svoj politický vplyv na roľníckom stave. Jeho základné politické heslo znelo: *Za tie naše haleny!* Hodža zakladal po celom Slovensku svojpomocné roľnícke spolky, ktoré slúžili ako akési dedinské investičné a poisťovacie spoločnosti. Roľníci mohli spoločne investovať do nákupu sejačiek či mlátačiek. V prípade neúrody a živelných pohrôm boli škody hradené zo spoločného majetku spolkov. Hodža bol paradoxne jedným zo zakladateľov občianskej spoločnosti na Slovensku. V roku 1912 založil Ústredné družstvo pre poľnohospodárstvo a obchod, ktoré obhajovalo záujmy svojpomocných družstiev a vydávalo odborný časopis *Hospodársky obzor*. Táto Hodžova investícia do roľníctva sa mu niekoľkonásobne vyplatila. Získal stabilnú politickú základňu, o ktorú sa mohol opierať počas celej svojej politickej kariéry.

Milan Hodža dokázal hrať „prvú politickú ligu“ štyridsať rokov. Už ako 25-ročný začal v roku 1903 v Budapešti vydávať Slovenský týždenník, od roku 1910 ako Slovenský denník. Bolo to najčítanejšie slovenské periodikum v Uhorsku. Ako

27-ročný sa stal poslancom uhorského parlamentu. Bol zvolený za zapisovateľa národnostnej strany – poslaneckého klubu nemadžarských poslancov. V decembri 1905 bol spoluzakladateľom Slovenskej ľudovej strany, ktorá vznikla ako protiváha pasívnej SNS. Vo voľbách v roku 1906 bolo do uhorského parlamentu za Slovenskú ľudovú stranu zvolených 6 poslancov, za SNS iba jediný.

Politickú podporu pre riešenie požiadaviek Slovákov hľadal Hodža aj v tzv. Belvederskej dielni. Bol to tím následníka trónu Františka Ferdinanda, ktorý pre neho pripravoval reformy monarchie. Práve Hodžu si František Ferdinand vybral ako reprezentanta záujmov Slovákov vo svojom poradnom zbore. Následník trónu pripravoval federalizáciu Uhorska, pričom jednou z autonómnych krajín malo byť aj Slovensko. Sarajevský atentát neznamenal len začiatok prvej svetovej vojny, ale aj koniec nádejí na reformu monarchie zvnútra.

Tesne po rozpade Rakúska-Uhorska bol Hodža poverený vyjednávaním s maďarskou vládou o stanovení hraníc medzi Maďarskom a Slovenskom, za ktoré sa mali stiahnuť maďarské vojská. Hodža dohodol líniu na základe etnického zloženia obyvateľstva. Benešom bol preto obvinený z prekročenia právomocí. Beneš potom na Versailleskej konferencii dohodol naše súčasné hranice. Je teda historickým paradoxom, že Beneš, ktorý Slovákov vôbec nemal rád, nám presadil výhodnejšie hranice, než sme si my sami trúfali nárokovať.

Po vzniku ČSR sa stal Hodža jedným z kľúčových politikov agrárnej strany a niekoľkonásobným ministrom. V druhej polovici dvadsiatych rokov sa mu podarilo zložiť jedinú pravicovú vládu koalíciu prvej ČSR, do ktorej pozval aj neme-

kých agrárnikov, ale aj HSLS. Po páde tejto vlády bol Hodža prechodne odstavený, ale už začiatkom tridsiatych rokov bol opäť inštalovaný do vlády. Po voľbách v roku 1935 sa stal Milan Hodža ako prvý Slovák československým premiérom. Vo funkcii zotrval až do Mníchova 1938.

Okamžite po mníchovskej zrade Hodža emigroval a po obsadení Československa Nemeckom založil v Paríži Slovenskú národnú radu. Začiatkom roku 1940 sa stal predsedom Česko-Slovenskej národnej rady v Paríži, ktorá mala ambíciu stať sa oficiálnym exilovým orgánom Československa. Jeho konkurentom bol Benešov Československý národný výbor v Londýne. Hodža na rozdiel od Beneša presadzoval autonómne postavenie Slovenska v povojnovej ČSR.

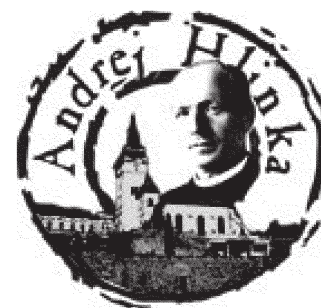
Po páde Paríža a presťahovaní Česko-Slovenskej národnej rady do Londýna vybojoval Hodža svoj posledný veľký politický zápas. Súperil s Benešom o to, kto bude stáť v čele československej exilovej politiky. Hodža tento súboj prehral kvôli svojej jedinej slabine – bol známy svojou slabosťou na ženy. Benešova tajná služba podhodila Britom dezinformáciu, že Hodžova milienka je agentkou gestapa. Briti Hodžovu milienku okamžite zatkli a hrozila jej poprava. Beneš dal potom Hodžovi na výber: buď okamžite odíde z politiky alebo dáma jeho srdca zomrie. Hodža sa zachoval ako džentlmen. Stiahol sa z politiky a spolu s ňou odišiel do USA, kde v roku 1944 zomrel.

Milan Hodža bol politikom, ktorého význam prekročil hranice Slovenska aj Československa. V tridsiatych rokoch založil medzinárodnú organizáciu európskych agrárnych strán. Snažil sa o čo najužšiu spoluprácu stredoeurópskych štátov. Bola to podľa neho jediná šanca, ako Strednú Európu ubrániť pred Nemeckom či Ruskom. Tejto téme venoval aj svoju

najznámejšiu knihu Federácia v Strednej Európe, ktorá vyšla v roku 1942 v USA. Do konca života sa snažil upozorňovať na Benešovu naivitu, s ktorou Beneš vsádzal na strategické spojenectvo so Sovietskym zväzom. Z geopolitického hľadiska bol reálpolitikom, podobne ako Churchill. Uznania pre svoje názory na povojnový vývoj v Európe sa nedožil. Po vzniku železnej opony v roku 1948 sa však ukázalo, že Hodža, tak ako veľakrát predtým, videl v politike „za roh“. Aj preto mu titul VPSN právom patrí.

**NAJVÄČŠÍ LÍDER
SLOVENSKÉHO
NÁRODA
ANDREJ HLINKA,
VPSN**

V škole sme sa učili, že v Uhorsku Slovákov za obhajobu slovenského národa zatvárali. Medzi politických väzňov v Uhorsku patrili aj Andrej Hlinka. Málokto však vie, že táto Veľká Postava Slovenského Národa (VPSN) sedela nielen v uhorskej, ale aj v česko-slovenskej base. Andrej Hlinka bol totiž veľmi tvrdohlavý a nekompromisný politik. Aj vďaka týmto vlastnostiam bol najpopulárnejším slovenským politikom prvých štyridsiatich rokov 20. storočia.

Andrej Hlinka podobne ako **Milan Hodža** pochopil, že slovenská politika musí mať podporu širokých ľudových vrstiev. Vtedajšie Uhorsko bolo konfesiónálne veľmi rôznorodé – s veľmi silným zastúpením luteránov či kalvínov. Liberálne prostredie vtedajšieho Uhorska nekorešpondovalo s konzervatívnou orientáciou obyvateľov Slovenska. Hlinka sa preto rozhodol vytvoriť svoju masovú voličskú základňu z konzervatívnych slovenských katolíkov. Najskôr podporoval celouhorskú ľudovú stranu grófa Zichyho. Po nesplnení sľubov voči Slovákom založil v roku 1905 Slovenskú ľudovú stranu. V roku 1913 sa Hlinka stal jej predsedom a zostal ním až do svojej smrti. V hospodárskej oblasti sa Hlinka sústredil rovnako ako Hodža na zakladanie svojpomocných družstiev. Jeho politické hnutie tak získalo potrebný sociálny rozmer nevyhnutný pri oslovení slovenského voliča.

Za údajné poburovanie pri predvolebnej kampani bol v roku 1906 Andrej Hlinka odsúdený na dva roky väzenia. Maďarská vláda sa nevedela zmieriť s tým, že vo voľbách získali Slováci „až“ sedem poslancov, z toho šiesti sa hlásili práve k Slovenskej ľudovej strane. Počas Hlinkovho pobytu vo väzení nariadil biskup Párvy vysviacku kostola v Čerbovej pri Ružomberku, kde Hlinka pôsobil ako kňaz. Veriaci

však nechceli dopustiť vysvätenie kostola bez Andreja Hlinku. Vysviacka sa konala 27. októbra 1907 a veriaci nechceli do Čerbovej pustiť delegácie na kočoch ani žandárov. Ružomerský slúžny dal príkaz strieľať. Žandári zastrelili 15 veriacich, 10 zranili ťažko a 60 ľahko. Proti tomuto masakru verejne vystúpili známe európske osobnosti ako nositeľ Nobelovej ceny B. Bjornson, L. N. Tolstoj, či anglický novinár Seton-Watson. Slovenská otázka sa prvýkrát stala otázkou medzinárodnou.

V roku 1918 vyriekol Hlinka pamätnú vetu, ktorou sa slovenská elita definitívne priklonila k česko-slovenskej orientácii: „*Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo, musíme sa spojiť s Čechmi.*“ Jeho argumentom bola aj Pittsburská dohoda, ktorú podpísal T. G. Masaryk s predstaviteľmi amerických Slovákov a Čechov 31. mája 1918. Táto dohoda zaručovala Slovákom autonómne postavenie v Československu. Slováci sa od Čechov mali dočkať naplnenia svojho štátoprávneho programu predloženého cisárovi Františkovi Jozefovi v roku 1861. Pittsburská dohoda garantovala Slovákom v Československu vlastný snem, súdy a slovenčinu ako úradný jazyk.

Po skončení vojny v novembri 1918 však Masaryk s Benešom „zmenili pravidlá hry“. Pri vyjednávaní vo Versailles nebolo o autonómii pre Slovensko ani reči. Masaryk s Benešom presadzovali čechoslovakizmus a centralizmus. Hlinka mal oprávnený pocit, že Slováci boli podvedení. V auguste 1919 sa preto tajne vybral do Versailles, aby dohodové mocnosti informoval o nelichotivom postavení Slovenska v novovzniknutom Československu. Benešova a Masarykova pozícia však bola vtedy natoľko silná, že Hlinkove názory nikto nebral na vedomie. Po návrate na Slovensko československá vláda Hlin-

ku zatkla a v Česku ho internovala. Z väzenia sa dostal iba vďaka poslaneckej imunite, keďže bol vo voľbách v roku 1920 zvolený za poslanca česko-slovenského parlamentu.

V roku 1925 sa Slovenská ľudová strana premenovala na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu. Pod týmto názvom vyhrala s 34 percentami na Slovensku parlamentné voľby a získala dvojnásobný počet hlasov oproti Hodžovým agrárnikom. Základným programovým smerovaním HSLŠ bola požiadavka autonómie a obhajoba konzervatívnych hodnôt. S týmto programom získavala HSLŠ od roku 1925 až do konca prvej ČSR viac ako 50 % hlasov Slovákov.

V roku 1933 začali ľudáci organizovať Pribinove slávnosti v Nitre ako pripomenutie si 1 100. výročia posvätenia prvého kresťanského kostola na Slovensku. Vláda si uvedomila, že Pribinove slávnosti by sa mohli stať demonštráciou podpory Slovákov Hlinkovej politike, preto prevzala organizáciu slávností do vlastných rúk. Oficiálnym rečníkom mal byť predseda vlády Malypetr. Stotisícový dav mu však nedal prehovoriť a na pleciach vyniesol na tribúnu Hlinku s Rázusom. Až po Hlinkovom príhovore a jeho výzve si ľudia vypočuli aj prejav predsedu vlády. Pribinove slávnosti tak vyzneli presne opačne, ako vláda dúfala. Bol to Hlinkov triumf. Ak si uvedomíme, že v Novembri 1989 prichádzalo na Námestie SNP v Bratislave cez 50 tisíc ľudí a vezmeme do úvahy, že v roku 1933 boli možnosti dopravy oveľa obmedzenejšie ako dnes, stotisícová účasť na Pribinových slávnostiach bola dôkazom neodškriepiteľnej Hlinkovej charizmy a autority. Podobu vtedajšej demokracie v Československu možno ilustrovať na tom, že desiatky účastníkov Pribinových slávností boli len za účasť na tomto podujatí vyhodené z práce. Viacero z nich skončilo vo

väzení. Správy v novinách o priebehu Pribinových slávností boli cenzurované vládou.

V roku 1938 sa zdalo, že Hlinkovi sa predsa len podarí presadiť autonómiu pre Slovensko. V júni toho roku sa totiž premiér Hodža pridal k požiadavke česko-slovenského vyrovnania. Hlinka však 7. augusta 1938 zomiera. Jeho pohreb sa stal dňom zmierenia slovenských politikov. Hlavným rečníkom na jeho pohrebe bol práve jeho dlhoročný politický súper Milan Hodža. Jeho prejav vysielali naživo v rozhlase.

Po smrti bolo Hlinkovo meno zneužitá gardistami. Sám Hlinka je dnes prirovnávaný k Mečiarovi, vraj to bol rovnaký populista. Opak je pravdou. Celých štyridsať rokov presadzoval Hlinka v slovenskej politike tie isté konzervatívne hodnoty a autonómiu pre Slovensko. Nikdy sa neodchýlil od svojho politického kurzu. Bol typom politika, ktorý nelavíroval, išiel za svojím cieľom a pre svoje presvedčenie bol ochotný nechať sa aj zavrieť. Slovenský národ to cítil, a preto ho dlhé desaťročia až do jeho smrti nasledoval. Odvtedy čakáme na politika so schopnosťou získať masovú podporu pre program, ktorý stojí za to presadzovať.

**VELITEĽ SIBÍRI
GENERÁL MILAN
RASTISLAV ŠTEFÁNIK,
VPSN**

Generál Štefánik je najpozitívnejšie vnímanou historickou osobnosťou Slovenska. Jeho životopis je všeobecne známy a jeho meno sa nepodarilo pošpiniť ani počas štyridsať rokov trvajúcej vlády komunistickej strany. Napriek tomu sa pokúsím čitateľa prekvapiť aspoň jednou menej známou epizódou Štefánikovho života.

Milan Rastislav Štefánik bol pred prvou svetovou vojnou uznávaným vedcom-astronómom. Pre svoju vedeckú prácu bol ochotný vystúpiť na Mont Blanc či cestovať až na Tahiti, len aby mohol lepšie pozorovať zatmenie slnka. Bol cielavedomým, vytrvalým a odvážnym človekom. Rodák zo slovenských kopaníc sa presadil nielen v parížskych vedeckých kruhoch, ale vďaka svojmu šarmu aj v parížskych salónoch, kde sa viedli nielen intelektuálne debaty, no najmä robila politika. Po vypuknutí prvej svetovej vojny to bol práve Štefánik, ktorý uviedol 64-ročného profesora Masaryka, ako aj mladého a neskúseného Beneša, do parížskej spoločnosti. Štefánik bol efektívnym lobistom v prospech založenia nového štátu – Česko-Slovenska.

Dobrodružná povaha Štefánikovi nedovolila tráviť čas v závetrí Paríža. Prihlásil sa ako dobrovoľník k francúzskemu letectvu. Vďaka svojej ctižiadostivej povahe sa vypracoval až do hodnosti generála. To len zvýšilo jeho autoritu a možnosti pri organizovaní ozbrojených síl vtedy ešte neexistujúceho štátu – československých légii. V légiiach bojovali Česi a Slováci z USA a Francúzska. Najväčší počet legionárov však Štefánik naverboval spomedzi zajatcov rakúsko-uhorskej armády internovaných v Taliansku a v Rusku. Legionári slúžili vo francúzskej, talianskej a ruskej armáde. V Československej národnej rade patrili pod právomoc generála Štefánika, ktorý

sa neskôr stal československým ministrom vojny. V roku 1918 už Štefánik velil približne 80 000 mužom.

Najviac legionárov bojovalo na strane Dohody v Rusku. Prvýkrát zasiahli do bojov severne od Bardejova pri Zborove v roku 1917. Bola to víťazná premiéra. Svojou bojovou morálkou získali rešpekt pre Štefánika, ako aj pre celú Československú národnú radu. V marci 1918 však nová bolševická vláda podpísala s Nemeckom separátny mier. Viac ako päťdesiat tisíc legionárov prestalo podliehať ruskému veleniu a dostali sa pod priame Štefánikovo velenie. Tomu sa podarilo dosiahnuť dohodu s bolševickou vládou, že legionári budú môcť odísť transsibírskou magistrálou do Vladivostoku, odkiaľ mali byť loďami dopravení do Európy. Medzičasom však museli legionári zviest ťažké ústupové boje s nemeckou armádou, ktorá na základe separátneho Brestlitovského mieru postupovala na líniu nových nemecko-ruských hraníc. Podľa tohto mieru pripadla Nemecku Ukrajina, pobrežie Čierneho mora až po Kaukaz, ako aj Pobaltie.

Naším légiiam sa podarilo odpútať od Nemcov a začali sa po železnici presúvať na východ. V Čeljabinsku však došlo k incidentu, vďaka ktorému Štefánikovi legionári začali napliňať titulné stránky svetových médií. Bolševici totiž púšťali na západ vlaky s rakúsko-uhorskými zajatcami, ktorí sa teda čoskoro mohli zapojiť do boja na francúzskom fronte. Vlaky s legionármi však úmyselne zadržovali. Bolo to v súlade s dohodou medzi nemeckou vládou a Leninom. Málokto vie, že Lenin sa dostal k moci vďaka priamej logistickej a finančnej podpore nemeckej rozviadky. 14. mája 1918 sa však situácia zmenila. V Čeljabinsku jeden z rakúsko-uhorských zajatcov hodil do skupiny legionárov kus železa, ktorý jed-

ného z legionárov zranil. Nahnevaní legionári útočníka zlikvidovali. Bolševickí vojaci bez vyšetrovania skupinu legionárov zatkli. Legionári však nenechali kamarátov „v štichu“, zatkli bolševikov a prevzali kontrolu nad mestom. Bolševická vláda chcela využiť tento incident na zlikvidovanie legionárov. Legionári nemali čo stratiť a začali ofenzívu proti bolševickým vojskám. Do leta obsadili stredné Povolžie, severný Kazachstan, juh Sibíri a sever Číny. Za svojich veliteľov ich uznali aj tamojší bielogvardejci. Legionári získali pod kontrolu územie s rozlohou viac ako 17 miliónov kilometrov štvorcových. Pre porovnanie, Slovensko má rozlohu 49 tisíc kilometrov štvorcových. Okrem toho sa legionári zmocnili aj ruského zlatého pokladu.

Nemecké vojská sa v máji 1918 zastavili 20 kilometrov pred Parížom. Na dobytie Paríža a na víťazstvo v celej vojne potrebovali Nemci nasadiť čerstvé sily a suroviny. Vďaka ofenzíve legionárov sa však Nemci vojakov ani surovín nedočkali. Štefánikovi a Masarykovi sa vtedy podarilo urobiť najväčší politický obchod prvej svetovej vojny. Výmenou za udržanie Sibíri dosiahli od USA, Francúzska, Talianska a Veľkej Británie uznanie Československa. Armáda založená generálom Štefánikom, a do jeho smrti aj pod jeho velením, držala Sibír pod kontrolou až do roku 1920.

Vnímanie generála Štefánika je v našich dejinách často zúžené na jeho osobné, ľudské kvality. Pamätáme si ho ako hrdinu, ktorý sa z dedinského chlapca vypracoval až na úplný vrchol spoločenského uznania. Pamätáme si ho ako Veľkú Postavu Slovenského Národa, ktorá tragicky zahynula pri príchode do vlasti v momente, keď si mohol začať naplno vychutnávať výsledie slávy a vplyvu. Nič z toho nechcem ani

v najmenšom spochybňovať. Snažil som sa len doplniť naše vnímanie generála Štefánika o obraz veliteľa armády, ktorá svojou sibírskou ofenzívou podstatne ovplyvnila koniec prvej svetovej vojny.

KAROL SIDOR: MUŽ, KTORÝ POVEDAL HITLEROVI NIE

Karol Sidor a Jozef Tiso predstavovali koncom tridsiatych rokov 20. storočia dve krídla v HSLS. Boli politicky aj ľudsky úplne rozdielnymi osobnosťami. Tiso bol typom taktika, ktorý veril, že politickým manévromi dosiahne postupné ústupky. Bol „osamelým vlkom“, nikdy sa mu nepodarilo zomknúť za sebou tím ľudí, ktorí by za ním stáli ako jeho podporná skupina. Dlhé roky bol korunným princom HSLS. Keď bol **Hlinka** v polovici dvadsiatych rokov niekoľko mesiacov v USA, vedením strany poveril práve Jozefa Tisa. Ten za jeho neprítomnosti dohodol vstup do vlády, z ktorej však musela HSLS po politickom procese s Tukom vystúpiť. Za dva roky vo vláde nedokázala HSLS dosiahnuť žiadne podstatné ústupky a vo voľbách 1929 stratila päť poslancových mandátov. Manévry sa teda HSLS nevyplatilo.

V tridsiatych rokoch postupne získaval v strane podporu Sidor, ktorý sa opieral najmä o mladšiu ľudácku generáciu. Politicky bol radikálnejší ako Tiso a odmietal politiku kompromisov. Účasť ľudákov v akejkoľvek vláde podmieňoval naplnením Pittsburskej dohody. Odmietal kabinetnú politiku a spolieval sa na jasne vytýčený politický kurz a trpezlivosť. Sidor dokázal okolo seba sústrediť tím ľudí, ktorí ho podporovali a rešpektovali ako prirodzeného vodcu.

Tiso a Sidor sa dostali do veľkého politického konfliktu pri voľbe prezidenta ČSR po Masarykovej abdikácii v roku 1935. O budúcom prezidentovi vtedy rozhodli hlasy poslancov HSLS. Sidor presadzoval podporu kandidáta agrárnikov Bohumila Němca. Sidor považoval odstránenie čechoslovakistu Beneša z politiky za strategickú vec pre Slovensko. Tiso, naopak, Eduarda Beneša presadzoval. Nazdával sa, že Sidor Beneša preceňuje a veril, že autonómiu „uhrá“ aj s Benešom.

Tiso nakoniec tento súboj vyhral a Beneš sa stal vďaka nemu prezidentom. Beneš sa mu za to o 12 rokov „odvďačil“ – nedal mu milosť a nechal ho obesiť. Karol Sidor sa na protest proti podpore Beneša vzdal poslancového mandátu.

Na zjazde HSLS v roku 1936 získal prevahu v strane Sidor. Beneš totiž vo vzťahu k Slovensku nepripustil žiadne ústupky. Sidor presadil do uznesenia zjazdu podmienku, že HSLS nesmie vstúpiť do vlády bez naplnenia Pittsburskej dohody. Po tomto zjazde sa Andrej Hlinka v otázke svojho nástupcu v čele strany definitívne priklonil na stranu Sidora. Aby Sidorovi zabezpečil následníctvo, uzavrel v roku 1937 testament, v ktorom Sidorovi odkázal účastiny spoločnosti Andrej, ktorej bol 100-percentným akcionárom. Táto spoločnosť vlastnila tlačiarne a stranícku tlač HSLS. Po Hlinkovej smrti v auguste 1938 bol síce Tiso formálne podpredsedom strany, ale faktickú moc mal v rukách Sidor. Na prvom zasadnutí predsedníctva HSLS po Hlinkovej smrti vznikla búrlivá debata, v ktorej viacerí spochybňovali Hlinkov testament. Sidorovu pozíciu najlepšie charakterizovala jeho poznámka: *„Vy sa tu všetci rozčúľujete. Ja nie. Ale beda vám, až sa ja rozčúlim.“* Predsedníctvo potom prijalo Sidorov návrh, aby funkcia predsedu strany z úcty k Hlinkovi ostala rok neobsadená.

Po Žilinskej dohode zo 6. októbra 1938 o autonómii Slovenska sa stal Jozef Tiso predsedom autonómnej vlády. Karol Sidor túto funkciu ako aj účasť v autonómnej vláde odmietol. Stal sa predsedom Ústredného národného výboru, ktorý riadil a koordinoval činnosť miestnych a mestských Národných výborov. Tieto mali možnosť zrušiť alebo pozastaviť výkon rozhodnutí obecných a mestských úradov. Žiadne rozhodnutie nesmeli byť prijaté bez prerokovania Národným výborom.

Sidor si tak vytvoril vlastnú paralelnú štruktúru moci, ktorá fungovala legálne na základe rozhodnutia č. 2 autonómnej vlády. Okrem toho sa stal Sidor aj podpredsedom ústrednej pražskej vlády ako jediný zástupca Slovákov. Bolo zrejmé, že súboj o následníctvo po Hlinkovi sa čoskoro rozhodne.

Všetko sa rozuzlilo v marci 1939. Pražská vláda sa bez vedomia Sidora a s vedomím Nemcov rozhodla večer 9. marca vojensky obsadiť Slovensko a rozpustiť Tisovu autonómnu vládu. Česi tým padli do pasce Nemcov, ktorí chceli vojenské obsadenie Slovenska použiť len ako zámienu na rozbitie ČSR. Na prvé výročie obsadenia Rakúska, 12. marca, boli pripravení donútiť Slovákov k vyhláseniu samostatnosti a následne obsadiť Čechy a Moravu.

Sidor však okamžite po vojenskom zásahu prišiel do Bratislavy a začal konať. Po zhodnotení situácie dal 10. marca prezidentovi Háchovi ultimátum, že okamžite podá demisiu z ústrednej vlády, ak nebudú vojenské jednotky na Slovensku podriadené jeho rozkazom. Ďalej Háchovi oznámil, že rozpustenie autonómnej vlády považuje za neústavné. Sidor v priebehu dňa rokoval s velením českých okupačných vojsk z pozície podpredsedu vlády. Večer bol už natoľko pánom situácie, že Tiso sám navrhol, aby sa novým predsedom vlády stal práve Sidor. O polnoci vystúpil Sidor v bratislavskom rozhlase s prejavom, kde informoval o svojich požiadavkách voči prezidentovi Háchovi a oznámil, že preberá situáciu na Slovensku pod svoju kontrolu. Do poludnia 11. marca mal Sidor Slovensko úplne vo svojich rukách. V priebehu 24 hodín dokázal prevziať iniciatívu, zabrániť nepokojom a skonsolidovať situáciu. Večer 11. marca prezident Hácha menoval novú slovenskú vládu na čele s Karolom Sidorom.

Nemci boli zo situácie šokovaní. Ich scenár vyvolania anarchie na Slovensku nevyšiel. Darček Hitlerovi k prvému výročiu obsadenia Rakúska vo forme definitívneho rozbitia ČSR sa rozplýval. Počas celej soboty 11. marca sa snažili Nemci presvedčiť Sidora, aby vyhlásil samostatnosť Slovenska. V Petržalke na brehu Dunaja stáli dve nemecké tankové divízie, ktoré boli viditeľné zo Sidorovej kancelárie. Pronemecky naladení predstavitelia HSLS naliehali na Sidora, aby vyhlásil samostatnosť, pretože Slovensko sa vojensky Nemecku aj tak nemôže ubrániť. Sidor sedel v kresle a pokojne pofajčieval cigarety. Odhadoval situáciu správne. Vedel, že na vojenský zásah Nemci potrebujú pozvanie zo slovenskej strany, a to im nebol ochotný dať. Na neustále naliehanie povedal pamätnú vetu: *„Nevezmem na seba, aby ma celý národ preklínal, že som naň uvalil nemecké jarmo.“* Upokojoval ostatných slovami, že keby mali Nemci odhodlanie obsadiť Slovensko aj bez formálneho pozvania, už by to dávno urobili.

V noci Nemci zmenili taktiku. Za Sidorom prišli osobní Hitlerovi emisári Keppler a Burckel. Po chvíli požiadal Burckel Sidora o rozhovor medzi štyrmi očami a povedal mu: *„Vy máte teraz vyhlásiť samostatnosť Slovenska. Ak sa bojíte z Bratislavy, poďte s nami do Viedne. My vás považujeme za vodcu Slovenska a čo vyhlási vodca Slovenska, to musí schváliť každý, strana aj snem, lebo taká je vôľa vodcu!“* Sidor sa opýtal: *„Každý?“* *„Každý,“* rázne odpovedal Burckel. *„Tak, keďže ste teraz na Slovensku, ráčte sa podrobiť aj vy vôli vodcu Slovenska o tom, kedy sa vyhlási samostatnosť Slovenska.“* Hitlerovi emisári potom odmerane odišli. Počas tohto nočného rozhovoru viedenský rozhlas vysielal slovenské pesničky a neustále upozorňoval poslucháčov, aby vyčkali na dôležité vyhlásenie týkajúce sa Slovenska. Čakali na Sidora. Nedočkali sa ho.

13. marca sa pokúsili nemeckí agenti rozpútať v Bratislave teror. V centre mesta vybuchla bomba. Boli prichytení agenti, ktorí kládli nálož k Sidorovmu domu. Sidorovi sa situáciu opäť podarilo zvládnuť. Medzitým však Tiso prijal pozvanie a odletel do Berlína rokovať s Hitlerom. Na druhý deň zvolal prezident Hácha na Tisovo naliehanie Slovenský snem. Bolo zrejmé, že jedinou témou bude rokovanie o vyhlásení samostatnosti. Na úvod rokovania vystúpil predseda vlády Sidor a oznámil, že vzhľadom na medzinárodnú situáciu podáva demisiu. Po následnom Tisovom referáte o stretnutí s Hitlerom bolo jasné, že existujú iba zlé možnosti: Vyhlásiť samostatný štát pod patronátom Nemecka, alebo nechať Slovensko rozdeliť medzi Nemecko, Maďarsko a Poľsko. Snem si vybral menšie zlo.

Karol Sidor 14. marca 1939 odišiel z veľkej politiky. Odišiel z nej ako 37-ročný, na vrchole moci a popularity. Nebol ochotný realizovať menšie zlo. Nebol ochotný stať sa nemeckým vazalom. Na rozdiel od Tisa neveril, že sa „to“ bude dať s Nemcami „uhrať“. Máloktoľ politik dokáže odolieť pokušeniu moci a zachovať si rovnú chrbticu tak, ako to dokázal Karol Sidor v marci 1939.

GENERÁL JÁN GOLIAN: VOJAK, KTORÝ ZMENIL SMER NAŠICH DEJÍN

O d roku 1943 bolo väčšine rozumne rozmýšľajúcich ľudí na Slovensku zrejmé, že Nemecko vojnu nevyhrá. Predstavitelia štátov bojujúcich na strane Nemecka začali premýšľať, ako prejsť za čo najmenších strát na stranu budúcich víťazov. V roku 1943 prešlo na stranu spojencov Taliansko, v roku 1944 Bulharsko a Rumunsko.

Aj veľká časť vtedajšej slovenskej elity pracovala na príprave štátneho prevratu, ktorý by umožnil Slovensku minimálne sa vyhnúť mesiacom ťažkých bojov, počas ktorých by cez naše územie prechádzala frontová línia. Do prípravy prevratu boli zapojené špičky slovenskej armády, ako aj ekonomická elita Slovenska na čele s guvernérom Národnej banky Slovenska Karvašom a predsedom Hospodárskej komory Zatlkom. Oficiálni predstavitelia štátu o príprave prevratu vedeli, ako napríklad minister obrany Čatloš, alebo to minimálne aspoň tušili. Pre sprisahancov bol pri rozhodnutí pripraviť štátny prevrat pravdepodobne najdôležitejší predpoklad, že v prípade ozbrojeného boja proti Nemecku bude mať Slovensko po vojne lepšiu vyjednávaciu pozíciu, než keby bolo iba oslobodené cudzími vojskami.

Na Slovensku v tom čase, až na jeho malú časť, neboli žiadne nemecké vojská. Sprisahanci sa preto snažili nedať Nemecku žiadnu zámienku na vojenský zásah proti Slovensku, ktorý by celý plán prechodu k spojencom prekazil. Moskve však prípadný prevrat na Slovensku vôbec nehral do karát. Po Teheránskej konferencii totiž Slovensko spadalo do ruskej sféry vplyvu. Pre Stalina bolo výhodnejšie obsadiť Slovensko Červenou armádou a potom diktovať podmienky, čo sa na Slovensku bude diať. Moskva preto dala pokyn k partizánskym provokáciám, ktoré vyvrcholili 28. augusta 1944. Nadporučík Kuchta, neskôr

prezývaný krvavý Cyril, nechal v ten deň v Martine postrieľať tzv. Ottovu misiu – skupinu nemeckých dôstojníkov a lekárov. Tento neuvážení čin bol pre Nemcov zámienkou pre vojenský zásah. 29. augusta 1944 okolo 10. hodiny začal nemecký wehrmacht obsadzovať Slovensko. Nemci nepočítali so žiadnym odporom.

Vtedy sa vír dejín dostal takpovediac na dno lievika. Sprisahancov správa o vstupe nemeckých vojsk ochromila. Uvedomovali si, že prevrat je pripravený maximálne na polovicu. Že nie je dojednaná dohoda so spojencami o prechode Slovenska na ich stranu. Že mesiace konšpiračných príprav vychádzajú navnivoč. Za týchto okolností, v čase neustále sa stupňujúcej paniky, bol v predpokladanom centre prevratu, Banskej Bystrici, iba jediný člen ilegálnej SNR – podplukovník Golian.

Ján Golian dokázal nájsť odvahu, prebral zodpovednosť nielen za seba a za desiatky tisíc slovenských vojakov, ale v tom čase aj za celé Slovensko. Večer 29. augusta vydal rozkaz „Začnite s vystahovaním“, čo bol dohodnutý signál na začiatok prevratu. Rozkazom „Začnite s vystahovaním“ zmenil vtedajší podplukovník Golian smer slovenských dejín. Výhybku prehodil na poslednú chvíľu. Vlak slovenských dejín sa už rútil na vedľajšiu koľaj.

Skúsme sa aspoň na chvíľu vžiť do postavenia tohto odvážneho človeka, keď na neho 29. augusta 1944 spadla zodpovednosť za naše dejiny. Vedel, že prevrat je nepripravený. Vedel, že Rusi nechcú dať prevratu podporu. Naopak, provokáciami sa ho snažili zmaríť. Vedel, že Benešova exilová vláda prevratu tiež nepraje. Okrem iného aj preto britské letectvo zbombardovalo rafinérku v Dubovej, kde boli sústredené zásoby pohonných

hmôt potrebných pre prevrat. Golian vedel, že bez podpory spojencov je prevrat vojensky vopred odsúdený na neúspech.

Stačilo počkať pár hodín, neurobiť nič a dejiny by sa opäť rozplynuli v priestore. Nikto by nemohol Golianovi nič vyčítať. Pomer síl bol jednoznačne v neprospech povstalcov, a tí navyše prišli aj o výhodu momentu prekvapenia. Napriek tomu Golian zvolil boj. Zvolil radšej čin, ktorý umožnil aktívne ovplyvňovanie budúceho osudu národa. Radšej zvolil čin – hoci v krajne nepriaznivých podmienkach – než pasivitu a nečinnosť, ktorá by bola vysvetliteľná a pochopiteľná. V čine generála Goliana, v neskorších tragických následkoch tohto činu pre neho samotného, ako aj v následnom zúfalom dvojmesačnom boji proti wehrmachtu, sa naplnil obraz známej básne Sama Chalupku „Mor ho!“, v ktorej sa skupina junákov rozhodla bojovať napriek istému tragickému koncu ich boja.

Činom generála Goliana dostali moderné slovenské dejiny vlastnú „právnú subjektivitu“. Vďaka činu generála Goliana sa slovenské dejiny odpútali od moderných českých dejín. Na rozdiel od spoločnej kapitulácie bez boja v rokoch 1938 a 1968, slovenský národ v osobe Jána Goliana si v roku 1944 zvolil boj, hoci situácia bola podobne beznádejná ako v rokoch 1938 a 1968. Od 29. augusta 1944 sa slovenské dejiny začali viac podobáť na dejiny poľské než na dejiny české.

Povstanie malo aj svoje tienisté stránky. Mám na mysli najmä bezdôvodné vyvražďovanie karpatských Nemcov partizánmi. Netreba zabúdať ani na popravy bez súdov, ktorými si samozvaní povstalci vyrovnávali svoje osobné účty. Nazdávam sa, že nebolo v silách generála Goliana týmto excesom zabrániť. Sú známe fakty, že partizáni často jednali v rozpore s rozkazmi hlavného veliteľa povstaleckých vojsk Goliana.

Generálovi Golianovi býva vyčítaná jeho pročeskoslovenská politická orientácia. Nazdávam sa, že hodnota jeho činu nemá nič spoločné s jeho politickou orientáciou. Generálovi Čatlošovi jeho „správne“ politické postoje nezabránili, aby nesadol na aeroplán a neušiel na Ukrajinu. Okrem toho, práve Povstanie zabezpečilo Slovensku po vojne takú vyjednávaciu pozíciu, že autonómia Slovenska zostala aj za Beneša minimálne do Pražských dohôd v roku 1946 zachovaná.

Čo sa teda vlastne stalo 29. augusta 1944 v Banskej Bystrici? Jeden odvážny slovenský dôstojník sa stal významnou osobnosťou našich dejín. Vďaka nemu sú slovenské dejiny bohatšie o čin, ktorý zmenil chod aj charakter našich dejín. Slovenský národ si prežil svoj krst ohňom. Vďaka generálovi Golianovi sme na niekoľko týždňov neboli iba objektom, ale subjektom európskych dejín.

VLADIMÍR JUKL A SILVESTER KRČMÉRY: GENERÁLI TAJNEJ CIRKVI

Medzi českým a slovenským disentom v rokoch 1968 až 1989 existoval výrazný rozdiel. V Česku tvoril disent najmä veľký počet príslušníkov elity. Na Slovensku tvorilo disent niekoľko jednotlivcov, napríklad Tatarka, Kusý, Šimečka, ale najmä masové hnutie tajnej cirkvi. Zakladateľmi a „generálmi“ tajnej cirkvi boli Vladimír Jukl a Silvester Krčméry.

Ich osudy sa prvýkrát spojili ešte počas II. svetovej vojny v spoločenstve Rodina, ktoré v Bratislave založil charizmatický kňaz chorvátskeho pôvodu páter Kolakovič. Táto mýtická postava pripravovala už v rokoch 1943 - 1944 skupinu katolíckych vysokoškolákov na príchod komunizmu. Kolakovič predvídal tvrdé represálie komunistov proti veriacim. Učil preto členov Rodiny budovať štruktúry spoločenstiev veriacich ľudí v budúcej ilegálite ako aj pravidlá konšpiratívneho správania sa. Páter Kolakovič dokonca simuloval s členmi Rodiny výsluchy na polícii, aby sa naučili zvládať psychický tlak bez prezradenia ostatných kolegov. Vďaka Kolakovičovi sa jeho zverenci učili naspamäť pasáže z Biblie, aby boli duchovne pripravení na dlhé obdobie väznenia. Okamžite po vojne sa stal Kolakovič a členovia Rodiny predmetom záujmu ŠtB, ktorá už v januári 1946 zatkla Kolakoviča, Jukla, Krčméryho a ďalších členov Rodiny. V lete však boli prepustení a Kolakovič odišiel do Belgicka.

V roku 1951 sa začala ŠtB opäť špeciálne zaoberať Rodinou. Juklovi a Krčméryho priatelia boli postupne zatýkaní. Silvestra Krčméryho zatkli v júli 1951. Vo vyšetrovacej väzbe strávil tri roky, z toho 14 mesiacov na samotke. Podstúpil rôzne druhy mučenia, okrem iného musel 50 hodín stáť bez spánku. V roku 1954 bol odsúdený na 14 rokov. Hoci pri výsluchoch tri roky mlčal, na súde predniesol hodinovú obhajobu, ktorú ukončil slovami: „*Vy máte síce v rukách moc, ale my*

máme pravdu!“ Začiatkom šesťdesiatych rokov začala Krčméryho rodina podávať žiadosti o milosť, ale Krčméry ich odmietal a žiadal revíziu svojho procesu. Nakoniec žiadosť o milosť podal aj náčelník jeho väznice. Krčméry na to odpovedal písomne: „*Podmienečne môžu byť prepustení takí ľudia, čo sa vo väzení polepšili. Ja som sa nepolepšil, zostal som taký, aký som bol. A preto odmietam amnestiu. Trvám na opätovnom prešetrení môjho prípadu.*“ Napriek tomu Krčméryho prepustili. Z basy ho však museli fyzicky vyhodiť. Vo väzení strávil 13 rokov, 2 mesiace a 18 dní.

Vladimíra Jukla zatkla ŠtB v auguste 1951. Po mučení a desaťmesačnej samoväzbe bol ako 27-ročný odsúdený na 25 rokov väzenia. Na slobodu sa dostal podmienečne v roku 1965. Vo väzení strávil 13 rokov, 6 mesiacov a 9 dní. Ostatní členovia Rodiny boli odsúdení spolu na viac ako tisíc rokov.

Po prepustení zažili Jukl a Krčméry najväčšie sklamanie vo svojom živote. V čase ich zatknutia bol odpor voči komunistom na Slovensku očividný. V polovici šesťdesiatych rokov však Jukl a Krčméry zistili, že Slováci si na komunizmus zvykli. Napriek tomu už v roku 1966 založili Jukl s Krčmérym prvý vysokoškolský krúžok tajnej cirkvi. V roku 1968 bol prepustený na slobodu tajný biskup Korec. Po jeho odobrení začali Jukl s Krčmérym systematicky podľa Kolakovičových odporúčaní budovať tajnú cirkev ako organizáciu. Postupne vybudovali na každej bratislavskej fakulte a v každom ročníku krúžok tajnej cirkvi. Počas štúdia s vysokoškolákmi pracovali v Bratislave a školili ich na to, aby po návrate do svojho bydliska dokázali zakladať regionálne krúžky tajnej cirkvi. Koncom sedemdesiatych rokov už existovala tajná cirkev ako organizovaná sieť po celom Slovensku. Prostredníctvom nej boli distribuované knihy, samizdaty ako aj informácie.

Po iniciovaní Charty 77 mali členovia tajnej cirkvi veľkú chuť zorganizovať podobnú verejnú akciu. Jukl a Krčméry však dali prísny zákaz akejkoľvek verejnej činnosti. Zvolili totiž stratégiu, podľa ktorej sa malo verejne vystúpiť až vtedy, keď ŠtB nebude schopná proti tajnej cirkvi pre jej masový charakter nič podniknúť. Po 15 rokoch konšpiračnej práce sa rozhodli Jukl s Krčmériom prvýkrát overiť akcieschopnosť tajnej cirkvi na Šaštínskej púti v roku 1984. Prostriedkom mala byť nočná pobožnosť mladých ľudí. Do Šaštína prišlo vtedy do 10 tisíc mladých ľudí. Ich nočná adorácia sa zmenila na protikomunistickú demonštráciu, ktorú ŠtB nedokázala rozpustiť.

Keďže sa Šaštínska generálka vydarila, rozhodli sa Jukl s Krčmériom pre demonštráciu sily. Vládne kruhy pripravili 7. júla 1985 na Velehrade tzv. mierové slávnosti pri príležitosti 1100. výročia úmrtia sv. Metoda. Mala to byť potomkinovská dedina pred pápežským legátom kardinálom Casarollim. Na Juklov a Krčmériho pokyn však do Velehradu prišlo okolo 100 tisíc ľudí. Predstavitelia štátu boli vypísaní a nedostali sa k slovu. Počet ľudí bol taký veľký, že si ŠtB nedovolila zasiahnuť. Vtedajší minister kultúry Válek sa šokovaný vyjadril: *„Tvárili sme sa, že sa nič nedeje a dostali sme úder pod pás.“*

Od Velehradu sa stala nočná adorácia mládeže súčasťou každej púte na Slovensku. Každá nočná adorácia na pútiach bola protikomunistickou demonštráciou, proti ktorej bola ŠtB bezmocná. V osemdesiatych rokoch si už ŠtB nemohla dovoliť proti státisícom ľudí použiť silu. Trúfla si to iba v marci 1988 na Sviečkovej demonštrácii v Bratislave, kde sa podarilo uzavrieť ulice natoľko, že sa na Hviezdoslavovo námestie dostalo iba 10 tisíc ľudí. Vyvrcholením činnosti tajnej cirkvi v roku 1988 však bola púť v Nitre, na ktorú normálne

chodievalo 20 tisíc ľudí. V roku 1988 prišlo na nočnú adoráciu viac ako 100 tisíc mladých ľudí, ktorí celú noc spievali národné a náboženské piesne. Na tejto púti sa prvýkrát objavila aj slovenská zástava. Po dvadsiatich rokoch spievalo 100 tisíc ľudí prvýkrát verejne pieseň Kto za pravdu horí. Biskup Pásztor sa prebudil práve počas mohutného spevu tejto hymnickej piesne, ktorá sa niesla ponad celú Nitru až k biskupskému palácu. Ako neskôr spomenul, jeho prvý pocit bol, že už zomrel a je už v nebi.

Po nitrianskej púti si ŠtB zavolala na výsluch Františka Mikloška a oznámila mu, že tajná cirkev musí organizovanie pútí zastaviť, inak ŠtB použije hrubú silu. Napriek tejto vyhrážke sa aj v roku 1989 každá púť zmenila na mohutnú protikomunistickú manifestáciu. ŠtB si nakoniec na silové riešenie netrúfla, ale po nitrianskej púti v auguste 1989 zatkla J. Čarnogurského, M. Kusého, V. Maňáka, H. Ponickú a A. Seleckého. Pripravovaný proces s Bratislavskou päťkou bol posledným veľkým politickým procesom v Československu. Nakoniec k nemu vďaka Novembru '89 neprišlo. Ján Čarnogurský bol posledným politickým väzňom komunistického režimu na Slovensku.

Vladimír Jukl a Silvester Krčméry dokázali vybudovať počas komunistickej diktatúry masové hnutie nenásilného odporu. Viac ako 20 rokov dokázali riadiť tajnú cirkev v ilegalite bez toho, aby sa do jej vedenia infiltroval jediný agent ŠtB. Už počas svojho života sa stali legendami. Napriek tomu, že ich hlavy dnes zdobia šediny, stále sa stretávajú s mladými ľuďmi v rámci Hnutia kresťanských rodín a pokračujú vo svojej životnej ceste, ktorú započali už pred takmer 60 rokmi.

ALEXANDER DUBČEK: LUDSKOŠŤ A NÁDEJ

Bratislavský cintorín v Slávičom údolí je na Dušičky plný ľudí, ktorí si prišli spomenúť a uctiť svojich predkov a blízkych. Najviac sviečok horí vždy pri vchode cintorína. Na hrobe Alexandra Dubčeka. Podľa všetkých prieskumov verejnej mienky je Alexander Dubček v srdciach Slovákov zapísaný ako najvýznamnejšia osobnosť slovenského národa v dvadsiatom storočí. Prečo je to tak?

Po komunistickom prevrate z februára 1948 zažívali ľudia na Slovensku veľa krívd a sklamaní. Justičné vraždy, tisíce nespravodlivo väznených ľudí, násilná kolektivizácia, prenasledovanie cirkví a veriacich. Po dvadsiatich rokoch sa však na čelo štátu dostal človek, ktorý sa stal symbolom priznania chýb systému a požiadal ľudí o podporu pre zmeny.

Dubček sa stal v roku 1968 nositeľom zmien v spoločnosti, ktoré boli širokými vrstvami obyvateľstva pozitívne prijímané. Nebol produktom akéhosi politického marketingu. Ľudia mu verili, pretože cítili, že sa pod jeho vedením spoločnosť mení k lepšiemu. Ľudia v roku 1968 po veľmi dlhej dobe uverili, že sa politika nemusí robiť iba v prospech úzkej skupiny ľudí, ale v prospech nich samých. Toto presvedčenie uvoľnilo v spoločnosti množstvo pozitívnej energie, ktorá bola v ľuďoch dovtedy potláčaná. Atmosféra na Slovensku bola plná nádeje a spolupatričnosti. A symbol tohto procesu v Česko-Slovensku, Alexander Dubček, sa stal aj celosvetovým symbolom roka 1968.

Dubčekovu éru násilne ukončili ruské tanky v auguste 1968. Nasledovala dvadsaťročná stagnácia a my Slováci sme mohli opäť začať slobodne rozhodovať o svojom osude až po Novembri 1989. Ľudia sa na Slovensku aj v Česku rozhodli pre demokraciu a kapitalizmus. Dnes s nimi máme už viac

ako dvadsaťročné skúsenosti. Dosiahli sme výrazný pokrok v mnohých otázkach – sme členmi Európskej únie, NATO, náš samostatný štát sa ukázal ako životaschopný. Ale predsa cítime, že niečo nie je v poriadku. Niečo sme si v Novembri 1989 predstavovali inak, ako to vidíme dnes.

A tým sa vraciame naspäť k Dubčekovi. Ako politik sa veľakrát pomýlil. Aj v zásadných veciach. Podieľal sa na prenasledovaní odporcov komunizmu v päťdesiatych rokoch. Bol politicky naivný v roku 1968, keď si myslel, že Rusov „ukecá“. Podpísal kapituláciu v Moskve v roku 1968. Podpísal obuškový zákon, aby polícia mohla krvavo rozohnať demonštrantov na prvé výročie okupácie. Demonštrantov, ktorí mu vyjadrovali podporu. A potom celých dvadsať rokov mlčal. Nepôsobil aktívne voči normalizačnému režimu. Pasívne čakal a dúfal, že ho nakoniec Moskva rehabilituje. Alexander Dubček nebol žiaden hrdina. Ale povedzme si úprimne, nestelesňoval aj v tomto Dubček len povahu väčšiny z nás?

Napriek Dubčekovým chybám a omylom sa mi zdá, že ľuďom na Slovensku dnes chýba práve to, čo Dubček stelesňoval. Ľudskosť. Jej symbolom bola Dubčekova fotografia z kúpaliska, kde medzi obyčajnými ľuďmi skočil do bazéna peknú rybičku. Táto fotografia obletela svet. Bola symbolom toho, že sme vtedy mali normálneho lídra, ktorý mal rád normálnych ľudí. Neodťahoval sa od nich, ale naopak – žil s nimi.

Málokto vie, že Dubček si svoju slávnu rybičku zopakoval aj po roku 1989, keď bol ako predseda Federálneho zhromaždenia na návšteve Austrálie. Vládni predstavitelia ho vtedy zobrali na výlet loďou. Dubček sa prezliekol do plaviek a skočil z lode do mora. Vyvolal tým veľké zhrozenie a paniku. Ochrankári naskákali do mora a vytiahli ho von. Dubček ich

ubezpečoval, že sa nemusia báť, že vie plávať. Keď ho ochranári vytiahli naspäť na loď, tak ho ubezpečili, že nepochybovali o jeho plaveckých schopnostiach. Ale zľakli sa, pretože o trochu lepšie ako on vedia plávať žraloky, ktorých je pri austrálskom pobreží neúrekom.

Každá legendárna postava potrebuje aj nejaké iracionálne potvrdenie, že je naozaj predurčená na veľké veci. Alexander Dubček sa narodil v tom istom dome ako Ludovít Štúr. A ľudia ho vnímali ako pokračovateľa Štúrovej práce v prospech obrody národa v moderných časoch.

Dlho som rozmýšľal, či Dubček do tejto publikácie patrí. U Dubčeka sa totiž nedá nájsť príklad jeho konkrétneho činu, ktorý by z neho robil veľkého politika. Alexander Dubček „iba“ bol. Predstavoval mýtus, že sa socializmus v roku 1968 mohol naozaj zmeniť na iný a lepší systém zvnútra. Bola to nereálna ilúzia, ale bola príťažlivá a ľudia jej chceli veriť. Ak je úlohou politika nájsť a odhaliť to lepšie, čo sa v nás skrýva, potom bol Dubček v roku 1968 veľkým politikom.

ZÁVER

Rozmýšľanie nad vlastnými dejinami nám pomáha neopakovať chyby, ktorých sa dopustili naši predkovia. Ak sa mi podarilo vyvolať záujem či diskusiu o niektorých kapitolách našich dejín, možno boli moje subjektívne pohľady na politikov našej histórie pre vás niečím užitočné.

V úvode som použil formuláciu „zapustiť korene do vlastnej zeme“. Nie je to len úloha premýšľania nad našimi „veľkými dejinami“. Ide o to „zapustiť korene“ do našich historických regiónov, našich miest a obcí. Povedané inými slovami, potrebujeme odkryť a o

Úspešní politici slovenských dejín

Autor: Milan Krajniak

Ilustrácie: Slávka Stankovičová, Csilla Polák

Grafická úprava: Stano Jendek | Renesans, s. r. o.

ISBN: 978-80-89402-57-1